

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Studies

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Fakulta zdravotně sociální
Katedra sociální práce

Bakalářská práce

Nepojistné sociální dávky jako forma podpory pěstounských rodin

Vypracoval: Martina Marousková
Vedoucí práce: Mgr. Hana Francová, Ph.D.

České Budějovice 2015

Abstrakt

Pěstounská péče je osobní péčí o dítě třetí osobou a je jedním z možných typů náhradní rodinné péče, které stát podporuje, řídí, zprostředkovává a kontroluje. Jejím účelem je poskytovat dítěti přirozené rodinné prostředí s citovými vazbami. Pěstounská péče poskytuje hmotné zabezpečení dítěti i odměnu těm, kteří se ho ujali.

Od 1. 1. 2013 přinesla reforma změny v oblasti pěstounské péče, vycházející ze zákonů, které přijala vláda. Změny se týkaly organizace pěstounské péče i dávek, které jsou pěstounům poskytovány. Teoretická část práce obsahuje charakteristiku pěstounské péče dle souvisejících legislativních norem.

Hlavním cílem této bakalářské práce bylo zjistit názory pěstounů na finanční pomoc státu prostřednictvím nepojistných sociálních dávek. Vytyčený dílčí cíl měl pomoci objasnit názory pěstounů na změny, které v oblasti pěstounských dávek proběhly.

K realizaci práce byla využita kvalitativní výzkumná strategie. Pro naplnění cílů výzkumu byla jako výzkumný nástroj zvolena metoda dotazování, technika polostrukturovaného rozhovoru. Ve výzkumné části práce jsou získaná data analyzována s využitím otevřeného kódování. Výzkumný soubor komunikačních partnerů byl vybrán účelovým výběrem ze základního souboru žadatelů o dávky pěstounské péče spadajících do působnosti Úřadu práce České republiky, krajské pobočky v Českých Budějovicích - kontaktních pracovišť v Českých Budějovicích, Hluboké nad Vltavou a Zlivu.

Výsledky výzkumu ukázaly, že oblastí rodinného rozpočtu, na které mělo pěstounství výrazný vliv, jsou většinou shodné jako oblastí, za které jsou nepojistné sociální dávky vydávány. Jedná se zde zejména o výdaje na běžné potřeby přijatých dětí, ale i na bydlení rodiny a zvýšené výdaje za dopravu, které též souvisí s výkonem pěstounské péče. Spokojenost s výší dávek pěstounské péče mezi dotazovanými převažovala, sporné se však zdá být rozdílné ohodnocení pěstounů dlouhodobých a přechodných. Dle zjištěných výsledků by si pozornost zasloužilo i legislativní ošetření

pobírání rodičovského příspěvku u pěstounů na přechodnou dobu a u osob, které dítě z takové péče převezmou.

Změny týkající se pěstounských dávek se jeví pro většinu dotazovaných dobré. Jedinou výjimku tvoří rozdíl výše odměny pěstouna osoby pečující a osoby v evidenci, kde jsou argumenty jak na straně těch, co s rozdílem částek souhlasí, tak i na straně nesouhlasících. Vhodné by bylo též přesnější vymezení postavení odměny pěstouna jako příjmu ze závislé činnosti. Nyní je nepřehledné, pro jaké účely se jako příjem ze závislé činnosti uznává a pro jaké ne.

Zjištěné výsledky by mohly být podnětem ke zvážení, zda by některé praktické otázky, které ze změn zavedených v pěstounské péči druhotně vyplynuly, neměly být upřesněny a ošetřeny v mezích zákona.

KLÍČOVÁ SLOVA: pěstounská péče, osoba v evidenci, osoba pečující, nepojistné sociální dávky, sociálně-právní ochrana dětí.

Abstract

Foster care is personal care for a child provided by a third person; it is one of the types of substitute family care that the Czech government funds, manages, brokers and monitors. The purpose of foster care is to provide a child with care in a natural family environment with nurturing relationships. Foster care provides material support for the child and reimbursement for those providing care for the child.

The government accepted a legislative reform of foster care, effective January 1, 2013. Major changes included new provisions about the management of foster care services, and adjustment of the levels of government benefits for foster parents. The theoretical section includes a review of foster care characteristics presented in relevant legislation.

The main purpose of this bachelor's thesis was to capture perspectives of foster parents on the government subsidies in the form of non-insurance social benefit. In addition, it aspired to clarify foster parents' opinions on the legislative changes of foster benefits.

The empirical work was accomplished through a qualitative research strategy. Data were collected through semi-structured interviews. The collected data were analyzed through an open coding method. The sample of respondents was selected through purposive sampling from a foster parent register in the regional offices of the Úřad práce ČR in České Budějovice, including offices in Hluboká nad Vltavou and Zliv.

The research findings showed that areas of family budgets that were affected by foster care are almost identical with areas, for which non-insurance social benefit are provided. These include expenditures for everyday needs of the foster child, but also increased housing and transportation costs that are part of the provision of foster care. Most of the respondents were satisfied with the level of foster care benefits. The responses, however, differed between the groups of temporary and long-term foster parents. These findings would warrant more attention to the legislative treatment of parental benefits for temporary foster parents and for those who receive a child from temporary foster care.

Most of the respondents saw the changes in the level of foster benefits as good. The only exceptions are the perspectives on the level of compensation for caregiver and registered person respondents from both groups provided arguments for and against the set levels of compensation. It would be beneficial to treat foster care compensation as income from dependent employment. Currently, it is not clear for what purposes income from dependent employment is accepted.

The findings could highlight additional needs to legislatively clarify and regulate practical issues that appeared after the implementation of the foster care reform.

KEY WORDS: foster care, registered person, caregiver, non-insurance social benefits, social and legal protection of children

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to – v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 5. 5. 2015

.....

Martina Marousková

Poděkování

Děkuji Mgr. Haně Francové, Ph.D. za odborné vedení, podporu a trpělivost při vedení mé bakalářské práce.

Dále bych ráda poděkovala komunikačním partnerkám za jejich čas a ochotu, se kterou mi odpovídaly na otázky.

Obsah

Úvod	10
1 SOUČASNÝ STAV	12
1.1 PĚSTOUNSKÁ PÉČE	12
1.1.1 Pěstounská péče dle občanského zákoníku.....	15
1.1.2 Pěstounská péče v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí	17
1.1.2.1 Kompetence krajských a obecních úřadů	19
1.1.2.2 Dohoda o výkonu pěstounské péče	20
1.1.2.3 Práva a povinnosti pěstounů	21
1.1.2.4 Státní příspěvek na výkon pěstounské péče	22
1.1.2.5 Dávky pěstounské péče	23
1.1.2.6 Pěstounská péče prarodičů	27
1.1.3 Pěstounská péče v zákoně o státní sociální podpoře.....	28
1.1.4 Pěstounská péče a zákon o daních z příjmu.....	29
1.1.5 Pěstounská péče a zákony o důchodovém a nemocenském pojištění.....	29
1.1.6 Občanský soudní řád a zákon o zvláštních řízeních soudních.....	30
1.1.7 Ústava ČR a Úmluva o právech dítěte.....	31
1.2 NEPOJISTNÉ SOCIÁLNÍ DÁVKY	31
1.2.1 Státní sociální podpora.....	32
1.2.1.1 Dávky závislé na příjmech společně posuzovaných osob.....	32
1.2.1.2 Dávky nezávislé na příjmech společně posuzovaných osob	34
1.2.2 Dávky pomoci v hmotné nouzi	34
1.2.2.1 Jednorázové dávky	35
1.2.2.2 Dávky opakující se	35
1.2.3 Dávky pro osoby se zdravotním postižením.....	36
2 CÍL PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	42
2.1 Cíl práce	42
2.2 Výzkumné otázky.....	42
3 METODIKA	43

3.1	Použitá metodika výzkumu	43
3.2	Charakteristika výzkumného souboru	44
4	VÝSLEDKY	46
4.1	VLIV PĚSTOUNSTVÍ NA FINANČNÍ SITUACI RODINY	46
4.1.1	Pěstounství a výdělečná činnost pěstouna	46
4.1.2	Výdaje spojené s pěstounstvím	47
4.1.3	Vliv pěstounství na pobírání nepojistných sociálních dávek	48
4.1.4	Využití dávek pěstounské péče v rodině	50
4.1.5	Dostatečnost finančního ohodnocení pěstounů	51
4.2	ZMĚNY V PĚSTOUNSKÝCH DÁVKÁCH OD 1. 1. 2013	53
4.2.1	Zvýšení odměny pěstouna od 1. 1. 2013	53
4.2.2	Organizační změny při vyřizování pěstounských dávek	54
4.2.3	Změna formy odměny pěstouna na příjem ze závislé činnosti	55
4.2.4	Nezapočítávání pěstounských dávek mezi rozhodné příjmy u dávek státní sociální podpory	56
4.2.5	Rozdíl ve výši odměny pěstouna osob pečujících a osob v evidenci	57
5	DISKUZE	59
6	ZÁVĚR	67
7	SEZNAM INFORMAČNÍCH ZDROJŮ	69
8	PŘÍLOHY	74

Seznam použitých zkratk

HN – Hmotná nouze

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

Pbydl – Příspěvek na bydlení

PnD – Přídavek na dítě

PnP – Příspěvek na péči

PP – Pěstounská péče

RodP – Rodičovský příspěvek

SSP – Státní sociální podpora

ZSPOD – Zákon o sociálně-právní ochraně dětí

Úvod

Téma pěstounské péče je v současné době velmi diskutované. Změny zavedené novelou zákona o sociálně právní ochraně dětí i novela občanského zákoníku měly dopad na organizaci pěstounské péče, rozšíření služeb pro pěstouny i finanční zajištění pěstounské péče. Cílem těchto změn má být posílení prevence ohrožení dítěte, stanovení přesnějších postupů pro orgány sociálně-právní ochrany dětí, větší rozvoj náhradní rodinné péče a zavedení standardů kvality práce pro všechny subjekty v pěstounské péči. Nyní, kdy již uplynul nějaký čas od uvedení změn do praxe, jsou diskuze mezi pěstouny a odborníky přes tuto problematiku velmi potřebné.

Pěstounská péče je osobní péčí o dítě třetí osobou a je jedním z možných typů náhradní rodinné péče. Na rozdíl od adopce, která je legislativně považována za péči rodinnou, nejsou v pěstounské péči zpřetrhány vazby dítěte s jeho biologickou rodinou. Pěstouni nejsou zákonnými zástupci dítěte, rozhodují pouze o jeho běžných záležitostech. Účelem pěstounské péče je poskytovat dítěti přirozené rodinné prostředí s citovými vazbami.

Pěstounská péče má na rodinu pěstounů vliv po stránce duševní, fyzické i finanční. Tato bakalářská práce se věnuje především finančnímu dopadu pěstounství a jeho ošetření pomocí nepojistných dávek. Toto téma jsem si zvolila záměrně z důvodu profesního působení v oblasti nepojistných dávek a zájmu o zjištění souvislostí mezi nároky, které pěstounská péče na rodinu klade, a tím, co je prostřednictvím nepojistných dávek nabízeno. Další související zkoumanou oblastí bylo zjišťování názorů pěstounů na zavedené změny v pěstounské péči.

Teoretická část práce je po obecném seznámení s principy pěstounské péče strukturována podle právních zdrojů, které pěstounství vymezují a charakterizují. Prostor je věnován rozdělení nepojistných sociálních dávek a jejich případnému vztahu k pěstounské péči.

1 SOUČASNÝ STAV

1.1 PĚSTOUNSKÁ PÉČE

Pěstounská péče je osobní péčí o dítě třetí osobou a je jedním z možných typů náhradní rodinné péče, které stát podporuje, řídí, zprostředkovává a kontroluje.

Instituce „nevlastního“ rodičovství stejně jako instituce osvojení dítěte, neboli adopce, je jistě tak stará jako rodina samotná. Dítě už při vstupu do světa je vybaveno takovými silami, které mu umožní „přitáhnout si“ pomoc, zájem, náklonnost lidí kolem. A dospělí lidé (...) jsou zase vybaveni tak citlivými, vnímavými mechanismy, že dovedou na ony signály vysílané dítětem pohotově a účelně reagovat. Pra-dítě, které se z nějakého důvodu ocitlo ve světě bez „svých“ lidí, bylo už kdysi dávno v prehistorii lidského rodu přijímáno za své jinými pra-lidmi, tj. nevlastními, tedy cizími. Kulturní vývoj pak dal tomuto „přijetí cizího dítěte“ různé formy a pojistil je zákony, neboť společnost poznala, že jde o nesmírně důležitou věc. Zachraňuje se tak nadějný lidský jedinec a společnost mnoho získává, neboť jinak by onen jedinec buď vůbec nepřežil, nebo by se v jiné, nerodinné výchově zkažil natolik, že by společnosti nebyl k užitku, nýbrž ke škodě (Matějček, 1994, s. 21).

Hlavním účelem pěstounské péče je tedy poskytnout dítěti osobní péči, obdobnou té v přirozené rodině. Na rozdíl od osvojení nedochází k úplnému zpřetrhání vazeb s biologickou rodinou dítěte.

Nejčastější důvody, proč biologičtí rodiče nepečují o své děti, jsou:

- Extrémně nízký věk rodičů
- Citová nezralost
- Duševní nemoc
- Těžké zdravotní postižení dítěte
- Neúnosná sociální situace
- Alkoholismus a jiné závislosti

- Těžké onemocnění či smrt rodičů
- Negativní zkušenosti z vlastního dětství (Hledáme rodiče, 2014).

Pěstounská péče poskytuje hmotné zabezpečení dítěte i odměnu těm, kteří se ho ujali. Dítě může být svěřeno do pěstounské péče fyzické osobě, nebo do společné pěstounské péče manželů.

V České republice má tradici pěstounská péče dlouhodobá, ale podporovány jsou i jiné formy pěstounské péče, díky nimž mohou zažít rodinné prostředí i děti, které by se jinak do rodiny nedostaly a musely by být umístěny do ústavní péče. Po změně systému po roce 1989 dochází k odklonu od ústavní výchovy, která byla upřednostňována komunistickým režimem po roce 1948, a děti jsou svěřovány přednostně do péče fyzických osob. Až do roku 1998 bylo však dle nařízení zákona o pěstounské péči stále zjišťováno, zda není pro dítě ústavní výchova vhodnější než pěstounská péče fyzické osoby (Vránová, 2011).

Dalším mezníkem v pěstounské péči bylo zavedení institutu pěstounské péče na přechodnou dobu v roce 2006 jako alternativní formy náhradní rodinné péče. Tato péče je určena dětem, které ze závažných důvodů nemohou zůstat v péči biologických rodičů, ale předpokládá se jejich návrat do původní rodiny (MPSV, 2009).

Srovnávání se systémy ochrany dětí ve vyspělých evropských státech, stále vysoký počet dětí v ústavní péči a nedostatečná nabídka alternativních forem práce s ohroženými rodinami vedlo k další transformaci pěstounské péče (Bořová, 2008).

Cílem reformy, která vyšla z *„Národního akčního plánu k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na roky 2009–2011“* bylo do systému péče o ohrožené děti vnést řád, pravidla pro vzájemnou a včasnou informovanost, jednotnou metodiku a standardy práce všech aktérů (Plívová, 2010).

Na vládní plán transformace péče o ohrožené děti navazuje další dokument, a tím je *„Právo na dětství – akční plán k naplnění národní strategie ochrany práv dětí na roky 2012 – 2015“*. Jeho cílem je i podpora náhradní rodinné péče, profesionalizace pěstounské péče a její rozvoj a legislativní úpravy k zajištění práv dětí (např. právo znát své rodiče) (Sobotková, Očenášková, 2014).

Od 1. 1. 2013 přinesla reforma změny v oblasti dávek pěstounské péče vycházející ze zákonů, které přijala vláda. Jde především o zákon č. 401/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů a nový občanský zákoník platný od 1. 1. 2014.

Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí zavedla do pěstounské péče mnoho změn jako je rozšíření sítě odborných služeb pro pěstounské rodiny, vzdělávání pěstounů, vypracování standardů kvality služeb náhradním rodinám, podpora kontaktů dítěte s biologickými rodiči či změny v dávkách pro pěstouny. Přijetí dítěte pěstounskými rodiči má vliv na rodinu pěstounů po všech stránkách, proto jsou legislativní opatření vítána.

Nová situace ovlivňuje i biologické děti pěstounů. Příchod cizího dítěte se specifickými potřebami je velkou zátěží, proto se nesmí opomenout ani potřeby biologických dětí. Je nutné, aby s přijetím dítěte souhlasily, byly na něj dostatečně připraveny a jejich prožívání byla věnována pozornost i po příchodu dítěte do rodiny (Amalthea, 2012).

Podle studií prováděných ve Spojených státech amerických se u vlastních dětí objevuje k přijatým dětem větší žárlivost než je mezi sourozenci běžné, častější problémy ve škole, změny v chování a více agresivity. Předcházet těmto problémům lze důkladnou přípravou celé rodiny na přijetí dítěte do pěstounské péče a zaměřením se i na potřeby biologických dětí. Význam má i nastavení pravidel a hranic v rodině (Poland, Groze, 1993).

Právní zdroje pěstounské péče jsou především:

Občanský zákoník

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí

Zákon o státní sociální podpoře

Zákon o daních z příjmu

Zákon o důchodovém pojištění

Zákon o nemocenském pojištění

Občanský soudní řád

Zákon o zvláštních řízeních soudních

Ústava České republiky

Úmluva o právech dítěte

1.1.1 Pěstounská péče dle občanského zákoníku

Nový občanský zákoník, který je účinný od ledna 2014 precizněji než předchozí zákon o rodině definuje podmínky, za nichž je dítě svěřeno do péče jiné osoby. Pěstounská péče by měla být vnímána spíše jako dočasná péče.

Občanský zákoník nyní určuje hierarchii postupu vůči ohroženému dítěti. Prioritou je udržet dítě v původní rodině. Stanovuje, že opouští-li dítě svou rodinu, je to jen na dobu určitou a po jejím uplynutí se přezkoumá, zda je již možný návrat do rodiny dítěte. O dítěti rozhoduje soud (Macela, 2013).

Dle občanského zákoníku dochází k pěstounské péči tehdy, nemůže-li o dítě pečovat žádný z rodičů ani poručník. O svěřením dítěte do pěstounské péče rozhoduje soud. Jako všechny typy náhradní rodinné péče má i pěstounská péče přednost před ústavní výchovou. Soud může dítě svěřit zájemcům o pěstounskou péči i do předpěstounské péče. U pěstouna musí být záruka řádné péče, bydliště na území České republiky a se svěřením dítěte musí souhlasit. Je-li to v zájmu dítěte, přednost se dává osobám příbuzným nebo dítěti blízkým (zákon č.89/2012 Sb.).

Pěstoun je povinen a oprávněn o dítě pečovat a rozhoduje jen o běžných záležitostech dítěte. Dítě tedy není přijato za své jako v případě osvojení, rodiče mají vůči němu stále povinnosti a práva vyplývající z rodičovské odpovědnosti, s výjimkou práv a povinností, které stanoví zákon pěstounovi, pokud soud nerozhodne jinak.

Rodiče mají právo se s dítětem osobně a pravidelně stýkat i právo na informace o něm, pokud to soud nezmění. Pěstoun má povinnost udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho rodiči i dalšími příbuznými (zákon č.89/2012 Sb.).

I přesto, že byl důvod, proč muselo být dítě z rodiny odebráno, mohou se rodiče podílet alespoň minimálně na výchově svého dítěte. Nepředstavuje-li kontakt s biologickou rodinou pro dítě výrazné ohrožení, je právo na kontakt na straně dítěte i biologických rodičů. Ne vždy se však podaří navázat kvalitní spolupráci mezi pěstouny a rodiči. Může docházet ke střetům odlišných hodnotových systémů a způsobů života. Pokud je původní rodina navíc z jiného etnokulturního zázemí, bývá spolupráce ještě složitější. Je však nutné dbát na to, aby vzájemné vztahy mezi oběma stranami byly co nejstřícnější a vše se dělo v zájmu dítěte (Vančáková, 2011).

Dle Sobotkové a Očenáškové (2014) je povinnost kontaktu dítěte s jeho biologickou rodinou návratem k systému, který se ve Velké Británii neosvědčil již před dvaceti lety. Autorky poukazují, že je nutno individuálně posuzovat a rozlišovat, zda jde o dítě s perspektivou návratu do původní rodiny či v péči dlouhodobé. Kontakt by měl být pro dítě prospěšný, ne stresující a ohrožující (Sobotková, Otčenášková, 2014).

Pěstounská péče může řešit přechodné i dlouhodobé krize v rodině. Rodiče mohou též požadovat dítě zpět do své péče. Svěření dítěte do pěstounské péče nemá vliv na vyživovací povinnost rodičů. Náleží-li dítěti příspěvek na úhradu jeho potřeb podle zákona o sociálně právní ochraně dětí, přechází právo dítěte, týkající se vyživovací povinnosti na stát (zákon č.89/2012 Sb.).

Svěřené dítě by mělo podle svých možností a schopností pomáhat v pěstounově domácnosti; pokud má vlastní příjem, mělo by i přispívat na úhradu společných potřeb rodiny. Pěstounská péče zaniká nabytím plné svéprávnosti u dítěte, jinak jeho zletilostí (zákon č.89/2012 Sb.).

Pěstounská rodina má velký terapeutický potenciál, který je využíván při nápravě psychické deprivace vzniklé z předchozích nepříznivých životních zkušeností dítěte (Sobotková, Očenášková, 2014).

V občanském zákoníku je vymezen i status poručníka. Poručník je jmenován soudem dítěti, které nemá žádného rodiče, který by vůči svému dítěti vykonával rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu. Poručník je osobou plně svéprávnou a svým způsobem života zaručuje, že je schopen poručnictví vykonávat. Na poručníka dohlíží soud. Sestavuje též soupis jmění jak na počátku, tak na konci funkce. Pravidelně předkládá soudu zprávy o dítěti a účty ze správy jmění. Poručník, stejně jako pěstoun, nemá vůči dítěti vyživovací povinnost. Rodič má možnost konkrétního člověka výslovně vyloučit či „naznačit“ (Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2013).

Pokud poručník o dítě osobně pečuje, jako kdyby mu bylo svěřeno trvale do péče, má nárok na stejné hmotné zabezpečení jako pěstoun (zákon č.89/2012 Sb.).

1.1.2 Pěstounská péče v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí

Sociálně právní ochrana se zaměřuje na děti, nacházející se v obtížné sociální situaci. Vyžaduje-li to zájem dítěte, může soud dočasně dítě odejmout z péče rodičů nebo jiné osoby, odpovědné za jeho výchovu.

Prvotním hlediskem sociálně-právní ochrany je zájem a blaho dítěte, ale také ochrana rodiny, rodičovství, ochrana práv na rodičovskou výchovu a péči a ohled je brán i na širší sociální prostředí dítěte (Bubleová, 2013).

Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí stanovuje závazné postupy pro činnost orgánů sociálně-právní ochrany dětí a dalších účastníků systému, zavádí standardy kvality práce, nastavuje minimální rámec činnosti pro všechny subjekty a přináší rozvoj a podporu náhradní rodinné péče (Středisko náhradní rodinné péče, 2012).

Tento zákon vymezuje termín „osoba pečující“, přičemž takovou osobou je:

- pěstoun

- osoba, která byla do dosažení zletilosti dítěte jeho pěstounem nebo poručníkem, a to po dobu, po kterou má nezaopatřené dítě nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte
- osoba pečující o dítě, která před rozhodnutím soudu o pěstounské péči má dočasně dítě svěřeno do péče osoby, která má zájem stát se pěstounem. Toto se vztahuje na dobu trvání takové péče.
- poručník dítěte, jestliže o dítě osobně pečuje
- osoba, která osobně pečuje o dítě, k němuž nemá vyživovací povinnost, a to po dobu, po kterou probíhá soudní řízení o ustanovení této osoby poručníkem (zákon č.359/1999 Sb.).

Dále je definována „osoba v evidenci“, což je fyzická osoba, která je vedena v evidenci osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu.

Soud může na návrh orgánu sociálně-právní ochrany svěřit dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu osobám v evidenci při splnění daných podmínek:

- na dobu, po kterou nemůže rodič ze závažných důvodů dítě vychovávat
- na dobu, po jejímž uplynutí může matka dát souhlas k osvojení nebo po kterou může rodič souhlas k osvojení dítěte odvolat
- na dobu do nabytí právní moci rozhodnutí soudu o tom, že souhlasu rodičů k osvojení není třeba

Je-li dítě svěřeno do pěstounské péče na přechodnou dobu, je soud povinen nejméně jednou za 3 měsíce přezkoumat, zda důvody svěřeni stále trvají. Péče na přechodnou dobu může trvat nejdéle 1 rok s výjimkou při svěřeni dalšího sourozence dítěte (zákon č.359/1999 Sb.).

Ačkoliv je pěstounská péče na přechodnou dobu právně zavedena od 1. 6. 2006, nebyla doposud v praxi příliš využívána. Příčinou neúspěchu jejího rozšíření mohla být spousta nejasností okolo této pěstounské péče. Chyběly informace, přesná organizace a navazující legislativa. S novou právní úpravou byl tento typ pěstounské péče jasněji

vymezen. Původní princip, že *je někdo stále připravený* (doslova „*ve dne v noci*“) *přijmout dítě v nesnázích* je však stále stejný (Konečná, Sudová, 2011, s. 30).

Očekává se, že se většina pěstounů na přechodnou dobu bude specializovat na určitou skupinu dětí. V současné době je největší zájem o tzv. ranou pěstounskou péči, tedy o péči o nejmenší děti. Zákon předpokládá, že tohoto typu péče se bude využívat zejména v případech dětí, které čekají na zprostředkování trvalé náhradní rodinné péče (MPSV, 2013a).

1.1.2.1 Kompetence krajských a obecních úřadů

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí (ZSPOD) vymezuje též kompetence krajských úřadů a obecních úřadů obcí s rozšířenou působností v souvislosti s pěstounskou péčí. Svěření dítěte do pěstounské péče v České republice zajišťují krajské úřady. Obecní úřad obce s rozšířenou působností vyhledává děti vhodné do pěstounské péče a fyzické osoby vhodné stát se pěstouny. Tyto děti a osoby může vyhledávat a doporučit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností také obec a pověřené osoby. Obecní úřad obce s rozšířenou působností založí spisovou dokumentaci o dítěti pro účely zprostředkování náhradní rodinné péče na základě vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny a na základě individuálního plánu ochrany dítěte. Obecní úřad obce s rozšířenou působností též přijímá žádosti o zařazení do evidence žadatelů o pěstounskou péči, navrhuje uzavření dohod o výkonu pěstounské péče a vede spisovou dokumentaci o žadateli. Své spisové dokumentace poskytuje krajskému úřadu, který rozhoduje o zařazení žadatele do evidence žadatelů. Krajský úřad při zprostředkování pěstounské péče přihlíží k výsledkům odborného posouzení dítěte a žadatelů a k vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte. Krajský úřad vede též evidenci osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu. Do této evidence se zařazují osoby, které na základě odborného posouzení mají předpoklady pro výkon přechodné péče o dítě, a to zejména z hlediska krátkodobosti takové péče a péče o dítě krátce

po jeho narození. Opis seznamu osob zařazených do evidence osob, které mohou po přechodnou dobu vykonávat pěstounskou péči, předává obecním úřadům obcí s rozšířenou působností ve svém správním obvodu (zákon č.359/1999 Sb.).

1.1.2.2 Dohoda o výkonu pěstounské péče

Dohoda o výkonu pěstounské péče je uzákoněna v §47b zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Jde o veřejnoprávní smlouvu, která je obecně upravena správním řádem. Dohodu uzavírá tzv. pověřená osoba nebo případně obecní úřad obce s rozšířenou působností či krajský úřad s pěstounem. Dohoda musí být v souladu s rozhodnutím soudu o svěřeni dítěte do péče osoby pečující nebo osoby v evidenci a s individuálním plánem ochrany dítěte, pokud byl zpracován. Při vydávání rozhodnutí nebo uzavírání dohody o výkonu pěstounské péče se přihlíží k zájmům a potřebám dítěte a též k potřebám osoby pečující nebo osoby v evidenci, pokud jsou spojeny s výkonem péče o svěřené dítě. Každá pěstounská péče vyžaduje specifické řešení a přístup a je tedy žádoucí, v dohodě konkretizovat pomoc a podporu určité rodině. Jedna rodina uzavírá pouze jednu dohodu, bez ohledu na to, kolik má dětí svěřených do pěstounské péče. Děti v pěstounské péči jsou i nadále pod ochranou státu a uzavírání dohod o výkonu pěstounské péče má zajistit pěstounské rodině fungující systém služeb při doprovázení, podpoře a vzdělávání pěstounů (zákon č.359/1999 Sb.).

K uzavření dohody s jiným subjektem, než je příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí obecního úřadu obce s rozšířenou působností, je nezbytně nutný souhlas tohoto orgánu příslušného podle místa trvalého bydliště pěstounů. Před vydáním souhlasu se zjišťuje, zda je znění dohody v souladu s právní úpravou, tj. zda jsou v dohodě upravena všechna práva a povinnosti dle ZSPOD a zda je dohoda v souladu s rozhodnutím soudu a s individuálním právem ochrany dítěte. Překážkou ke schválení dohody může být např. pracovní či obdobný vztah pěstouna k subjektu, se kterým má být dohoda uzavřena, nedostatečná či nevhodná úprava práv a povinností či dohoda se subjektem, který nemůže náležitě zajistit plnění práv a povinností např. z důvodu

velké vzdálenosti. Nesouhlasné vyjádření musí být řádně zdůvodněno (zákon č.359/1999 Sb.).

1.1.2.3 Práva a povinnosti pěstounů

V zákoně o sociálně-právní ochraně dětí jsou vymezena práva a povinnosti pěstounů. Podrobnosti ohledně výkonu práv a povinností jsou uvedeny v dohodě o výkonu pěstounské péče.

Práva pro osoby pečující a osoby v evidenci dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí:

- Právo na poskytnutí trvalé nebo dočasné pomoci při zajištění osobní péče o svěřené dítě
- Právo na poskytnutí pomoci se zajištěním celodenní péče o svěřené dítě nebo děti v rozsahu alespoň 14 kalendářních dnů v kalendářním roce, jestliže svěřené dítě dosáhlo alespoň věku 2 let
- Právo na zprostředkování odborné pomoci psychologické, terapeutické či jiné alespoň jednou za 6 měsíců
- Právo na zprostředkování nebo zajištění bezplatné možnosti zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě
- Právo na pomoc při udržování, rozvíjení a prohlubování sounáležitosti dítěte s osobami dítěti blízkými, zejména s rodiči, a při realizaci styku rodičů s dítětem v pěstounské péči, včetně pomoci při zajištění místa pro uskutečňování styku oprávněných osob s dítětem a při zajištění asistence při tomto styku (MPSV, 2014a).

Povinnosti pro osoby pečující a osoby v evidenci dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí:

- Povinnost v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami blízkými, zejména

s rodiči a umožnit styk rodičů s dítětem v pěstounské péči, pokud soud rozhodnutím nestanovil jinak

- Povinnost zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě
- Povinnost umožnit sledování naplňování dohody o výkonu pěstounské péče a spolupracovat se zaměstnancem pověřeným sledovat vývoj dětí (MPSV, 2014a).

Poskytovatel je zodpovědný též za nabídku **poradenství**. Požádá-li pěstoun o poskytnutí poradenství, je pověřená osoba povinna mu poradenství poskytnout. Smyslem poradenství je posilovat kompetence při péči o svěřené děti. O poradenství lze též žádat orgán sociálně-právní ochrany dětí, krajský úřad nebo jinou pověřenou osobu. (zákon č.359/1999 Sb.).

Dohoda o výkonu pěstounské péče zaniká ze zákona dnem, kdy skončí pěstounská péče nebo vyřazením osoby v evidenci z evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu. Je-li dohoda uzavřena od svěření dítěte do pěstounské péče, trvá i po rozhodnutí soudu o pěstounské péči. Zákon upravuje i možnosti výpovědi dohody. Do 30 dnů od vypovězení musí být uzavřena dohoda nová s jiným poskytovatelem nebo musí orgán sociálně-právní ochrany dětí upravit práva a povinnosti správním rozhodnutím. (zákon č.359/1999 Sb.).

Uzavřením dohody (vydáním správního rozhodnutí) vzniká obci, kraji či pověřené osobě nárok na státní příspěvek na výkon pěstounské péče. (zákon č.359/1999 Sb.).

1.1.2.4 Státní příspěvek na výkon pěstounské péče

Státní příspěvek na výkon pěstounské péče je neinvestičním transferem ze státního rozpočtu, určeným na pokrytí nákladů vynakládaných na zajišťování pomoci osobám pečujícím, osobám v evidenci a svěřeným dětem. Státní příspěvek lze tedy použít na pokrytí osobních, provozních a věcných výdajů spojených se zajištěním práv a povinností osoby pečující a osoby v evidenci. Mělo by se jednat především o pomoc, podporu a služby, které konkrétní rodina nebo dítě potřebuje právě proto, že se jedná o dítě v náhradní rodinné péči (MPSV, 2014a).

Ze státního příspěvku je možné hradit výdaje, které vznikly v době trvání platné dohody o výkonu pěstounské péče nebo v době účinnosti správního rozhodnutí, které dohodu nahrazuje. Mimo dobu trvání platné dohody lze hradit náklady, které vznikly v souvislosti se sjednáváním a uzavíráním dohody o výkonu pěstounské péče. Náklady jsou uznatelné, pokud se jedná o výdaje příjemce státního příspěvku, které nejsou refundované jiným příjmem prostředků ze státního rozpočtu, případně veřejného rozpočtu (Macela, 2013b).

Ministerstvo práce a sociálních věcí od počátku platnosti změn v pěstounské péči zpracovalo několik metodických informací včetně vzorů dohod a správních rozhodnutí. Tyto informace reagují na praktické zkušenosti, specifické případy a z nich plynoucí výklady a postupy. Předpokládá se další upřesňování metodických pokynů (Macela, 2013b).

1.1.2.5 Dávky pěstounské péče

Výrazných změn se novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí dočkaly také dávky pěstounské péče. Dávky byly vyjmuty ze zákona o státní sociální podpoře a zařazeny do zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Čtveřici dosavadních dávek doplnila nová dávka – příspěvek při ukončení pěstounské péče.

O dávkách pěstounské péče rozhodují krajské pobočky Úřadu práce ČR. Místní příslušnost poboček se řídí místem trvalého pobytu žadatele. Dávky pěstounské péče náleží ke dni splnění všech podmínek nezbytných pro vznik nároku na dávky pěstounské péče stanovených zákonem o sociálně-právní ochraně dětí. Nárok na výplatu dávky pěstounské péče náleží nejdříve ode dne vykonatelnosti rozhodnutí soudu o svěřením dítěte do péče osoby, která má zájem stát se pěstounem. Za osobu, která má zájem stát se pěstounem, se považuje pro účely dávek pěstounské péče také osoba, které bylo do péče svěřeno dítě předběžným opatřením soudu, pokud si zároveň tato osoba podá žádost o svěřením tohoto dítěte do pěstounské péče. Dávky pěstounské péče náleží nejdříve za měsíc, ve kterém byl návrh na svěřením do pěstounské péče osoby, která má dítě v péči na základě předběžného opatření soudu, podán. Nárok na dávky pěstounské

péče náleží - pokud nejde o případ uvedený výše - od právní moci rozhodnutí soudu o svěřeni dítěte do pěstounské péče nebo rozhodnutí o ustanovení poručníka dítěti. Pečuje-li osobně o dítě osoba, o jejímž ustanovení poručníkem tomuto dítěti probíhá soudní řízení, dávky pěstounské péče náleží ode dne zahájení řízení o ustanovení poručníkem. Nárok na odměnu pěstouna podle zákona o sociálně-právní ochraně dětí náleží osobě v evidenci ode dne právní moci rozhodnutí krajského úřadu o zařazení této osoby do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu. Při společné pěstounské péči manželů náleží dávka pěstounské péče jen jednomu z manželů. Nárok na výplatu dávky zaniká uplynutím jednoho roku (MPSV, 2013b.).

Dávky pěstounské péče:

- příspěvek na úhradu potřeb dítěte,
- odměna pěstouna,
- příspěvek při převzetí dítěte,
- příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla,
- příspěvek při ukončení pěstounské péče (zákon č.359/1999 Sb.).

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Tento příspěvek je určen k pokrytí základních potřeb dítěte umístěného do pěstounské péče a dítěti nahrazuje výživné od rodičů. Nárok na tuto dávku má nezletilé i zletilé nezaopatřené dítě, nejdéle však do věku 26 let jedná-li se o nezaopatřené dítě, které žije ve společné domácnosti s osobou, která byla do jeho zletilosti osobou pečující (nárok nemá zletilé dítě, které bylo do dosažení zletilosti v péči osoby v evidenci). Po dobu nezletilosti dítěte žádá o příspěvek osoba pečující nebo osoba v evidenci a této osobě je příspěvek rovněž vyplácen. Výše příspěvku je stanovena za kalendářní měsíc pevnými částkami, a to v závislosti na věku dítěte a s ohledem na stupeň závislosti na pomoci jiné fyzické osoby. Pokud je dítě příjemcem sirotčího nebo invalidního důchodu z důchodového pojištění, je příspěvek na úhradu krácen o výši takového důchodu (zákon č.359/1999 Sb.).

Tabulka 1: Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte (v Kč)

Dítě ve věku	Zdravé dítě	Dítě ve stupni závislosti I (lehká závislost) Kč	Dítě ve stupni závislosti II (středně těžká závislost) Kč	Dítě ve stupni závislosti III (těžká závislost) Kč	Dítě ve stupni závislosti IV (úplná závislost) Kč
0 – 6 let	4500	4650	5550	5900	6400
6 – 12 let	5550	5650	6800	7250	7850
12 – 18 let	6350	6450	7800	8300	8700
18 – 26 let	6600	6750	8100	8600	9000

*Závislost je definována zákonem o sociálních službách.

Zdroj: zákon č.359/1999 Sb.

Odměna pěstouna

Před rokem 2013 se výše dávky odvíjela od životního minima (tj. 3410 Kč za každé dítě svěřené do pěstounské péče). I nyní záleží celková výše dávky na počtu dětí, o které se pěstoun stará, výše se ale pohybuje jinak (Sociální dávky, 2015).

Výše dávky:

- 8 000 Kč, je-li pečováno o jedno dítě,
- 12 000 Kč, je-li pečováno o 2 děti,
- 20 000 Kč
 - je-li pečováno alespoň o 3 děti,
 - je-li pečováno alespoň o 1 dítě, které je osobou závislou (dle zákona o sociálních službách) na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo ve stupni III (těžká závislost) nebo ve stupni IV (úplná závislost)
 - jde-li o osobu v evidenci, a to i v případě, že nepečuje o žádné dítě, nebo
- 24 000 Kč, pečuje-li pěstoun alespoň o 1 dítě, které mu bylo svěřeno na přechodnou dobu, a toto dítě je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo ve stupni III (těžká závislost) nebo ve stupni IV (úplná závislost).

- Za každé další dítě svěřené do péče osoby pečující se odměna pěstouna zvyšuje vždy o 4 000 Kč (zákon č.359/1999 Sb.).

Na rozdíl od jiných sociálních dávek se odměna pěstouna posuzuje pro účely zákonů upravujících daně z příjmu, pojistné na sociální zabezpečení, pojistné na úrazové pojištění a pojistné na všeobecné zdravotní pojištění jako příjem ze závislé činnosti (MPSV, 2013c).

Dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí se odměna pěstouna poskytuje i po dobu dočasné pracovní neschopnosti nebo nařízené karantény pěstouna, nejdéle však do konce kalendářního měsíce následujícího po kalendářním měsíci, v němž pracovní neschopnost vznikla nebo v němž byla nařízena karanténa (zákon č.359/1999 Sb.).

Příspěvek při převzetí dítěte

Příspěvek při převzetí dítěte se vyplácí osobě pečující, která převzala dítě do pěstounské péče. Při převzetí téhož dítěte náleží příspěvek stejné osobě jen jednou. Pokud bylo dítě svěřeno do péče dalšímu pěstounovi nebo jiné osobě pečující, náleží příspěvek při převzetí dítěte i této další osobě pečující. Osobě v evidenci při svěřením dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu příspěvek při převzetí nenáleží. Výše dávky se liší podle věku převzatého dítěte:

- do 6 let - 8 000 Kč,
- od 6 let do 12 let - 9 000 Kč,
- od 12 let do 18 let - 10 000 Kč (zákon č.359/1999 Sb.).

Příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla

Na tento příspěvek má nárok osoba pečující, která má svěřena do pěstounské péče alespoň 3 děti nebo má nárok na odměnu pěstouna z důvodu péče o 3 děti. Příspěvek slouží na zakoupení osobního motorového vozidla nebo na zajištění nezbytné opravy motorového vozidla. Podmínkou je, aby vozidlo nebylo používáno pro výdělečnou činnost. Výše příspěvku činí 70% pořizovací ceny nebo prokázaných výdajů na opravy. Nejvyšší částka, kterou lze poskytnout je 100 000 Kč. Součet příspěvků, které jsou pěstounovi poskytnuty v období 10 kalendářních let před dnem podání žádosti, nesmí

přesáhnout 200 000 Kč. Příspěvek lze poskytnout v bezhotovostní formě již před zakoupením vozidla. Použití příspěvku je pěstoun povinen prokázat do 6 měsíců od jeho poskytnutí (zákon č.359/1999 Sb.).

Příspěvek při ukončení pěstounské péče

Příspěvek při ukončení pěstounské péče je novou jednorázovou dávkou na poli pěstounské péče. Nárok na jeho výplatu má dítě, které bylo v pěstounské péči, dosáhlo zletilosti a bylo mu ukončeno vyplácení příspěvku na úhradu potřeb dítěte v pěstounské péči. Příspěvek náleží i tehdy, pokud příspěvek na úhradu potřeb dítěte nenáležel z důvodu pobírání vyššího nebo stejného důchodu z důchodového pojištění, než je dávka příspěvku na úhradu potřeb. Příspěvek je vyplacen každé osobě jen jednou a jeho výše je stanovena na 25 000 Kč (zákon č.359/1999 Sb.).

1.1.2.6 Pěstounská péče prarodičů

Je-li pěstounem rodič nebo prarodič otce nebo matky svěřeného dítěte a má-li v péči jedno nebo dvě děti, které nejsou závislé na pomoci třetí osoby ve stupni II, III nebo IV, náleží mu dle ZSPOD odměna pěstouna pouze v případech hodných zvláštního zřetele, zejména s ohledem na sociální a majetkové poměry pěstouna a jeho rodiny a s přihlédnutím ke zdravotnímu stavu dítěte (dětí). Zda se v daném případě jedná o případ hodný zvláštního zřetele, posoudí příslušný obecní úřad obce s rozšířenou působností. Jeho vyjádření je krajská pobočka Úřadu práce ČR si povinna vyžádat.(zákon č.359/1999 Sb.).

Jiný režim v odměňování vychází z toho, že prarodiče plní výkonem pěstounské péče zároveň i svoji zákonnou vyživovací povinnost k dítěti, což neplatí pro žádné jiné pěstouny zajišťující péči o dítě, včetně pěstounů z řad příbuzných v linii pobočné (sourozenci, tety, strýcové a další). Obdobný stav platil v pěstounských dávkách již v minulosti, a to až do roku 1995. Nárok na ostatní dávky pěstounské péče, zůstává prarodičům či praprarodičům zachován (Důvodová zpráva k novele zákona 359/99 Sb. o sociálně právní ochraně dětí, 2012).

Tato tvrdost zákona je mírněna metodickým pokynem Ministerstva práce a sociálních věcí, který stanoví, že prarodičům nevzniká nárok na dávky pěstounské péče pouze za předpokladu, že je jim stanovena soudně povinnost platit výživné na své vnouče. Pokud o dítě osobně pečují a zároveň probíhá soudní řízení o jejich jmenování poručníkem, jsou i prarodiče považováni za osoby pečující (MPSV, 2014b).

1.1.3 Pěstounská péče v zákoně o státní sociální podpoře

Od 1. 1. 2013 byly dávky pěstounské péče vyňaty ze zákona č.117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů a vloženy do zákona č.359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. V současném znění zákona 117/1995 Sb. je pěstounství zmíněno v §7, kde je určován okruh společně posuzovaných osob pro dávky státní sociální podpory. Významná pro pěstounskou péči je hlavně definice nezaopatřenosti. Tu vymezuje §11 současného znění tohoto zákona. Za nezaopatřené dítě se považuje dítě do skončení povinné školní docházky. Poté, nejdéle však do 26. roku věku, jestliže se soustavně připravuje na budoucí povolání. Nezaopatřeným je i dítě, které se nemůže soustavně připravovat na budoucí povolání nebo vykonávat výdělečnou činnost pro nemoc nebo úraz, dítě, které z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu je neschopno vykonávat soustavnou výdělečnou činnost nebo i ten, kdo je po skončení povinné školní docházky do 18. roku věku veden v evidenci krajské pobočky Úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání a nemá nárok na podporu v nezaměstnanosti nebo podporu při rekvalifikaci (zákon č.117/1995 Sb.).

Dalším termínem za zákona o státní sociální podpoře mající význam pro pěstounské dávky je *plné přímé zaopatření zařízení pro péči o děti nebo mládež*. Za takové je považováno zaopatření v ústavu či zařízení, poskytuje-li tento ústav dětem stravování, ubytování a ošacení. Pokud jsou děti umístěny v plném přímém zaopatření ústavu, nevzniká nárok na dávky pěstounské péče.

Do rozhodného příjmu podle zákona o SSP se dávky pěstounské péče nezapočítávají, a to ani odměna pěstouna, jelikož nejde o příjem uvedený v příslušném

ustanovení zákona o daních z příjmů, na které zákon o SSP odkazuje (zákon č.117/1995 Sb.).

1.1.4 Pěstounská péče a zákon o daních z příjmu

Odměna pěstouna je považována za příjem ze závislé činnosti, proto na ni platí ustanovení zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů. Ostatní dávky pěstounské péče jsou od daně osvobozeny (Zákon č. 586/1992 Sb.).

Výše odměny pěstouna je zákonem stanovena jako hrubý příjem. Před výplatou odměny se provedou odvody na daň z příjmu, pojistné na sociální zabezpečení, zdravotní a úrazové pojištění a pěstouni obdrží odměnu již po provedení srážek.

Pokud pěstoun nemá mimo odměny pěstouna jiný zdaňovaný příjem, může podepsat na krajské pobočce Úřadu práce ČR prohlášení k dani a o podání daňového přiznání za příslušný rok může požádat Úřad práce. Pokud má pěstoun další souběžné příjmy, které podléhají dani z příjmů, podává daňové přiznání sám. Úřad práce vydá pro účely podání daňového přiznání potvrzení o zdanitelných příjmech (MPSV, 2013d).

1.1.5 Pěstounská péče a zákony o důchodovém a nemocenském pojištění

Odměna pěstouna se pro účely zákonů upravujících pojistné na sociální zabezpečení, pojistné na úrazové pojištění a pojistné na všeobecné zdravotní pojištění považuje za příjem ze závislé činnosti. Poskytuje se i po dobu dočasné pracovní neschopnosti nebo nařízené karantény pěstouna, nejdéle však do konce kalendářního měsíce následujícího po kalendářním měsíci, v němž dočasná pracovní neschopnost vznikla nebo v němž byla nařízena karanténa (MPSV, 2013c).

Po dobu, po kterou pěstoun pobírá v případě pracovní neschopnosti nebo nařízené karantény odměnu pěstouna, mu nejsou nemocenské dávky z titulu odměny

poskytovány, ale na náhradu mzdy ani na nemocenské poskytované z titulu zaměstnání nemá pobírání odměny pěstouna vliv.

Dle příslušných právních předpisů má osoba, která převzala dítě do péče nahrazující péči rodičů na základě rozhodnutí příslušného orgánu, nárok i na peněžitou pomoc v mateřství. Za současného splnění dalších zákonem stanovených podmínek náleží peněžitá pomoc po dobu 22 týdnů. Pokud pěstoun současně převezme dvě a více dětí do pěstounské péče, peněžitá pomoc mu náleží po dobu 31 týdnů, pokud pěstoun po uplynutí 22 týdnů pečuje alespoň o dvě ze svěřených dětí. Nárok na ošetřovné v případě nemoci dítěte pěstounovi nevzniká, neboť stále pobírá odměnu pěstouna (MPSV, 2013c).

Na dávky důchodového pojištění mají nárok jak osoby pečující o dítě, tak osoby v evidenci, je-li jim vyplácena odměna pěstouna. Souběh pobírání odměny pěstouna se starobním důchodem právní úprava nevyklučuje. Souběh ale není možný v případě předčasného důchodu, zde je nutná volba, zda pobírat odměnu pěstouna či předčasný starobní důchod.

Odměna pěstouna jako příjem ze závislé činnosti, je zároveň vyměřovacím základem, z něhož je odváděno pojistné na sociální zabezpečení, které zahrnuje i pojistné na důchodové pojištění (MPSV, 2013c).

1.1.6 Občanský soudní řád a zákon o zvláštních řízeních soudních

Občanský soudní řád a zákon o zvláštních řízeních soudních jsou základním pramenem občanského procesního práva. V souvislosti s pěstounskou péčí jsou důležitá ustanovení týkající se zahájení řízení, předběžných opatření či vykonatelnosti rozhodnutí.

1.1.7 Ústava ČR a Úmluva o právech dítěte

Ústava ČR zaručuje článkem 4 ochranu základních práv a svobod soudní mocí. Tato práva jsou deklarována v Listině základních práv a svobod.

V Úmluvě jsou uvedena práva týkající se rodiny a řešení situace dítěte mimo rodinu, např. právo dítěte na život s rodiči, není-li to v rozporu s jeho zájmy nebo právo na pomoc a ochranu státu, pokud dítě dočasně či trvale nemůže být zanecháno v rodinném prostředí (Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.).

1.2 NEPOJISTNÉ SOCIÁLNÍ DÁVKY

Základní pilíře sociálního zabezpečení jsou: sociální pojištění, státní sociální podpora, sociální pomoc. Tyto tři pilíře představují oblasti, které se vzájemně prolínají. *Prvním pilířem je systém sociálního pojištění, který řeší sociální situace, na něž je možné dopředu se připravit odkladem části finančních prostředků k řešení budoucí sociální situace, druhým pilířem je systém státní sociální podpory, který řeší sociální situace, jež stát obecně uzná za potřebné a třetím pilířem je systém sociální pomoci, který řeší situace sociální nebo hmotné nouze. Výše uvedené tři pilíře mají základ ve třech rozdílných typech sociálních situací, které řeší.* (Arnoldová, 2000, s. 84).

Další dělení sociálního zabezpečení, které se začalo více používat po zavedení změn v oblasti dávek od 1. 1. 2012, je dělení na dva základní typy, a to dávky pojistné a dávky nepojistné. Pojistné dávky jsou financovány prostřednictvím systému sociálního a nemocenského pojištění. Dávky nepojistné financuje stát prostřednictvím státního rozpočtu. Systém nepojistných dávek se dále dělí na tři subsystemy: státní sociální podporu, dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky pro osoby se zdravotním postižením.

1.2.1 Státní sociální podpora

System státní sociální podpory je upraven zákonem 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. V současnosti je v tomto systému vypláceno celkem 6 typů sociálních dávek: přídavek na dítě, příspěvek na bydlení, rodičovský příspěvek, dávky pěstounské péče, porodné a pohřebné. Pěstounské dávky mají od 1. 1. 2013 zvláštní postavení. Přestože jsou ukotveny v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí, jak bylo popsáno výše, jsou vyřizovány a vypláceny v rámci státní sociální podpory.

Dávky státní sociální podpory jsou poskytovány především rodinám s dětmi a slouží ke krytí nákladů na výživu a ostatní základní potřeby. Poskytnutí některých dávek je závislé na výši příjmů. Majetek se při posuzování nároku netestuje. Stanovení nároku a výše určitých dávek závisí na částce životního minima, která je dána zákonem o životním minimu (Břeská, 2012).

Dávky pěstounské péče, které jsou vypláceny dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí, se do rozhodného příjmu u dávek státní sociální podpory nezapočítávají, a to ani odměna pěstouna (nejde o příjem uvedený v příslušném ustanovení zákona o daních z příjmů, na které zákon 117/1995 Sb. odkazuje) (MPSV,2013b.).

1.2.1.1 Dávky závislé na příjmech společně posuzovaných osob

Přídavek na dítě

Přídavek na dítě je základní dávkou státní sociální podpory. Je poskytován nezaopatřenému dítěti, pokud příjem rodiny nepřesáhne 2,4 násobek životního minima rodiny. Výše přídavku závisí na věku dítěte.

Tabulka 2: Výše přídatku na dítě (v Kč)

Věk nezaopatřeného dítěte v rodině	Výše přídatku na dítě v Kč měsíčně
do 6 let	500
od 6 do 15 let	610
od 15 do 26 let	700

Zdroj: zákon č.117/1995 Sb.

Porodné

Porodné je jednorázovou dávkou, kterou stát přispívá na náklady související s narozením prvního nebo druhého dítěte. Nárok na porodné vzniká též při převzetí dítěte do trvalé péče. Pro nárok na tuto dávku nesmí příjem rodiny za kalendářní čtvrtletí předcházející narození dítěte přesáhnout 2,7 násobek životního minima. Výše porodného na první narozené dítě činí 13 000 Kč a na druhé 10 000 Kč (zákon č.117/1995 Sb.).

Příspěvek na bydlení

Tento příspěvek je jedinou dávkou, která není podmíněna přítomností nezaopatřeného dítěte v rodině. Je vyplácen vlastníkům bytu nebo nájemcům, jsou-li v bytě hlášeni k trvalému pobytu a splňují-li podmínku, že jejich náklady na bydlení přesahují 30% příjmů (na území hlavního města Prahy 35%) všech společně posuzovaných osob. Příjem je posuzován za předcházející čtvrtletí. Do okruhu společně posuzovaných osob jsou zde, na rozdíl od ostatních dávek státní sociální podpory, započítávány všechny osoby, které jsou v daném bytě hlášeny k trvalému pobytu.

Výše příspěvku na bydlení se stanoví jako rozdíl mezi náklady na bydlení (normativními náklady na bydlení) a násobkem rozhodného příjmu a koeficientu 0,30 (v Praze 0,35). Výše částky normativních nákladů na bydlení je dána zákonem o státní sociální podpoře a představuje průměrné náklady na bydlení podle velikosti obce a počtu členů domácnosti (zákon č.117/1995 Sb.).

1.2.1.2 Dávky nezávislé na příjmech společně posuzovaných osob

Rodičovský příspěvek

Nárok na rodičovský příspěvek vzniká rodiči, který po celý kalendářní měsíc osobně celodenně a řádně pečuje o nejmladší dítě v rodině, a to až do vyčerpání celkové částky 220 000 Kč, nejdéle do 4 let věku tohoto dítěte. Pokud lze alespoň jednomu z rodičů dítěte stanovit výši denního vyměřovacího základu pro výpočet peněžité pomoci v mateřství nebo nemocenského v souvislosti s porodem nebo převzetím dítěte podle zákona o nemocenském pojištění, může si žadatel volit měsíční částku rodičovského příspěvku. Výše volené částky je dána výší vyměřovacího základu a může činit až 11500 Kč měsíčně. Částku lze měnit každé tři měsíce (zákon č.117/1995 Sb.).

Pohřebné

Nárok na pohřebné vzniká osobě, která vypravila pohřeb nezaopatřenému dítěti nebo rodiči nezaopatřeného dítěte. Výše dávky činí 5 000 Kč (zákon č.117/1995 Sb.).

1.2.2 Dávky pomoci v hmotné nouzi

Hmotná nouze je situace, kdy jednotlivec, rodina nebo skupina společně posuzovaných osob nemá dostatečné příjmy na to, aby si zajistili základní výdaje na živobytí a na bydlení. Zároveň platí, že si z objektivních důvodů nemůže zvýšení příjmu zajistit nebo se o něj snaží.

Dávky pomoci v hmotné nouzi upravuje zákon č.111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi. Dávky dle tohoto zákona se dělí na jednorázové a měsíčně se opakující (Beck, 2012).

1.2.2.1 Jednorázové dávky

Mimořádná okamžitá pomoc

Tato dávka poskytována osobám, které se ocitnou v mimořádných situacích, kterou musí bezodkladně řešit a není pokryta jinými dávkami. Zákon vymezuje šest takových situací:

- Újma na zdraví - dávku lze poskytnout v částce, která doplní příjem osoby do výše existenčního minima (v případě nezaopatřeného dítěte do životního minima).
- Vážná mimořádná událost - dávku lze poskytnout až do výše 15násobku částky životního minima jednotlivce.
- Nezbytný jednorázový výdaj - dávku lze poskytnout až do výše tohoto jednorázového výdaje.
- Nezbytné nebo odůvodněné náklady (vzdělání) - dávku lze poskytnout až do výše těchto výdajů, maximálně však v průběhu kalendářního roku do výše 10násobku částky životního minima jednotlivce.
- Nezbytné nebo odůvodněné náklady (předměty dlouhodobé potřeby) - dávku lze poskytnout až do výše těchto výdajů, maximálně však v průběhu kalendářního roku do výše 10násobku částky životního minima jednotlivce.
- Ohrožení osoby sociálním vyloučením - dávku lze poskytnout až do výše 1000 Kč (zákon č.111/2006 Sb.).

1.2.2.2 Dávky opakující se

Příspěvek na živobytí

Příspěvek na živobytí řeší situaci osob, které se nacházejí ve stavu hmotné nouze a jejichž příjem a příjem společně posuzovaných osob nedosahuje po odečtení přiměřených nákladů na bydlení částky živobytí. Částka živobytí se stanovuje individuálně pro každou osobu na základě hodnocení její snahy a možností. Zákon rovněž umožňuje posuzovat u nároku na příspěvek na živobytí i hledisko celkových

sociálních a majetkových poměrů osob. Při stanovování živobytí rodiny se částky živobytí jednotlivých osob sčítají. Částka živobytí se odvíjí od částek existenčního a životního minima. Životní a existenční minimum je upraveno zákonem č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu a plní rozhodující úlohu při posuzování hmotné nouze (zákon č.111/2006 Sb.).

Výše příspěvku na živobytí se vypočítává jako rozdíl mezi částkou na živobytí osoby nebo rodiny a jejich příjmem, od kterého se odečtou částky přiměřených nákladů na bydlení (zákon č.111/2006 Sb.).

Dávky pěstounské péče se (s výjimkou jednorázových dávek) započítávají do příjmu podle zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, ale nepovažují se za příjem pro určení přiměřených nákladů na bydlení pro účely příjmu u příspěvku na živobytí (MPSV, 2013b).

Doplatek na bydlení

Tato dávka hmotné nouze řeší nedostatek příjmu k uhrazení nákladů na bydlení u osob, jejichž příjmy včetně příspěvku na bydlení ze systému státní sociální podpory na tuto úhradu nestačí. Podmínkou nároku na doplatek na bydlení je zpravidla získání nároku na příspěvek na živobytí.

Dávka je poskytována nájemci či vlastníkovu užívajícímu byt, či osobě, která užívá byt na základě jiného právního titulu.

Výše doplatku na bydlení je stanovena tak, aby po zaplacení odůvodněných nákladů na bydlení zůstala osobě či rodině částka živobytí (MPSV, 2015a).

1.2.3 Dávky pro osoby se zdravotním postižením

Vedle dávek státní sociální podpory a dávek sociální potřeby/pomoci v hmotné nouzi tvoří dávky sociální péče pro občany se zdravotním postižením určitou specifickou

skupinu dávek, pro jejichž přiznání je klíčovou podmínkou nepříznivý zdravotní stav. Podmínky pro tuto skupinu dávek se po celé období prakticky neměnily a to především v důsledku obavy z možného opakovaného napadení ústavnosti navrhovaného řešení tak, jako se tomu stalo v průběhu první poloviny 90. let, kdy Ústavní soud napadl snížení úrovně některých dávek týkajících se nákupu a provozu motorového vozidla pro tuto skupinu osob. Stěžejní změna byla realizována teprve přijetím zákona č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením (Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2013).

Zákon č.329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, upravuje poskytování peněžitých dávek osobám se zdravotním postižením, které jsou určeny ke zmírnění sociálních důsledků jejich zdravotního znevýhodnění a k podpoře jejich sociálního začleňování a řeší otázku průkazů osoby se zdravotním postižením. Dalším právním zdrojem těchto dávek je vyhláška č. 388/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením, ve znění pozdějších předpisů.

Dávkami pro zdravotně postižené osoby dle zákona č.329/2011 Sb. jsou *příspěvek na mobilitu* a *příspěvek na zvláštní pomůcku*. Dále je těmto osobám též poskytnut *průkaz osoby se zdravotním postižením* a některé benefity, které z něho vyplývají. Mezi nepojistné dávky pro zdravotně postižené řadíme též *příspěvek na péči* dle zákona 108/2006 Sb., o sociálních službách.

Příspěvek na mobilitu

Tento příspěvek je opakující se nárokovou dávkou, která je určena osobě starší 1 roku za splnění těchto podmínek:

- má nárok na průkaz osoby se zdravotním postižením ZTP nebo ZTP/P
- opakovaně se za úhradu v kalendářním měsíci za úhradu dopravuje nebo je dopravována

- nejsou jí poskytovány pobytové sociální služby podle zákona o sociálních službách v domově pro osoby se zdravotním postižením, v domově pro seniory, v domově se zvláštním režimem nebo ve zdravotnickém zařízení ústavní péče

Z důvodů hodných zvláštního zřetele může být příspěvek na mobilitu přiznán i osobě, které jsou poskytovány pobytové sociální služby a nárok na výplatu nenáleží za kalendářní měsíc, jestliže je oprávněné osobě po celý tento kalendářní měsíc poskytována zdravotní péče v průběhu hospitalizace. Výše dávky: 400 Kč měsíčně (MPSV, 2015b).

Příspěvek na zvláštní pomůcku

Nárok na příspěvek na zvláštní pomůcku má osoba s těžkou vadou nosného nebo pohybového ústrojí nebo těžkým sluchovým či těžkým zrakovým postižením charakteru dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu, a zároveň její zdravotní stav nevyklučuje přiznání tohoto příspěvku.

Nárok na příspěvek poskytovaný na pořízení motorového vozidla nebo speciálního zádržního systému má osoba, která má těžkou vadu nosného nebo pohybového ústrojí anebo těžkou či hlubokou mentální retardaci charakteru dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu, a její zdravotní stav nevyklučuje přiznání tohoto příspěvku (Zákon č.329/2011 Sb.).

Podmínkou pro poskytnutí příspěvku na zvláštní pomůcku dále je:

- Věk osoby – u motorového vozidla a úpravy bytu musí být osoba starší 3 let, u vodícího psa starší 15 let a u všech dalších pomůcek je nutný věk nad 1 rok.
- Zvláštní pomůcka umožní osobě sebeobsluhu nebo ji potřebuje k realizaci pracovního uplatnění, k přípravě na budoucí povolání, k získávání informací, vzdělávání anebo ke styku s okolím.

- Osoba může zvláštní pomůcku využívat.

Zvláštní pomůcka není zdravotnickým prostředkem, který je hrazen z veřejného zdravotního pojištění anebo je zapůjčen příslušnou zdravotní pojišťovnou. Také nesmí jít o zdravotnický prostředek, který nebyl osobě uhrazen z veřejného zdravotního pojištění nebo zapůjčen zdravotní pojišťovnou z důvodu nedostatečné zdravotní indikace. (Zákon č.329/2011 Sb.)

U motorového vozidla je též podmínkou, že se osoba opakovaně v kalendářním měsíci dopravuje a že je schopna řídit motorové vozidlo nebo je schopna převozu tímto vozidlem (MPSV, 2015b).

Zákon rozlišuje, zda jde o pomůcku v ceně do nebo přes 24 000 Kč a speciální úpravu má pro motorové vozidlo. Obecně je stanovena 10% spoluúčast osoby se zdravotním postižením na ceně pomůcky, nejméně 1 000 Kč, to však neplatí pro motorové vozidlo a pro případy, kdy je míra spoluúčasti určována individuálně. Maximální výše příspěvku je 350 000 Kč, v případě pomůcky *schodišťová plošina* je to 400 000 Kč. Při pořízení motorového vozidla je maximální výše příspěvku 200 000 Kč. Ve výši se odráží důvod a četnost dopravy, příjem osoby a osob s ní společně posuzovaných a celkové majetkové a sociální poměry (MPSV, 2013e).

Průkaz osoby se zdravotním postižením

Nárok na průkaz osoby se zdravotním postižením má osoba starší 1 roku s tělesným, smyslovým nebo duševním postižením charakteru dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu, které podstatně omezuje její schopnost pohyblivosti nebo orientace, včetně osob s poruchou autistického spektra.

- Nárok na průkaz označený *TP* má osoba se středně těžkým funkčním postižením pohyblivosti nebo orientace, včetně osob s poruchou autistického spektra.
- Nárok na průkaz osoby se zdravotním postižením označený symbolem *ZTP* má osoba s těžkým funkčním postižením pohyblivosti nebo orientace, včetně osob s poruchou autistického spektra.

- Nárok na průkaz osoby se zdravotním postižením označený symbolem *ZTP/P* má osoba se zvlášť těžkým funkčním postižením nebo úplným postižením pohyblivosti nebo orientace s potřebou průvodce, včetně osob s poruchou autistického spektra (Zákon č.329/2011 Sb.).

Příspěvek na péči

Příspěvek na péči je další nepojistnou dávkou pro osoby zdravotně postižené. Na rozdíl od výše jmenovaných dávek je upraven zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Je určen těm, kteří potřebují při zvládnutí základních životních potřeb kvůli dlouhodobě nepříznivému zdravotnímu stavu pomoc jiné osoby. Nárok na příspěvek na péči má osoba starší 1 roku a je z něho hrazena pomoc, kterou mu může poskytovat buď osoba blízká, asistent sociální péče, registrovaný poskytovatel sociálních služeb, dětský domov nebo speciální lůžkové zdravotnické zařízení hospicového typu. Při posuzování stupně závislosti na pomoci jiné osoby se hodnotí schopnost zvládat tyto základní životní potřeby: mobilita, orientace, komunikace, stravování, oblékání a obouvání, tělesná hygiena, výkon fyziologické potřeby, péče o zdraví, osobní aktivity a péče o domácnost (MPSV, 2013e).

Příspěvek na péči se vyplácí měsíčně v kalendářním měsíci, za který náleží a jeho výše činí:

Pro osoby do 18 let:

- 3 000 Kč, jde-li o stupeň I (lehká závislost)
- 6 000 Kč, jde-li o stupeň II (středně těžká závislost)
- 9 000 Kč, jde-li o stupeň III (těžká závislost)
- 12 000 Kč, jde-li o stupeň IV (úplná závislost)

Pro osoby starší 18 let:

- 800 Kč, jde-li o stupeň I (lehká závislost)

- 4 000 Kč, jde-li o stupeň II (středně těžká závislost)
- 8 000 Kč, jde-li o stupeň III (těžká závislost)
- 12 000 Kč, jde-li o stupeň IV (úplná závislost)

V určitých zákonem stanovených případech může být příspěvek zvýšen o 2 000 Kč měsíčně (Zákon č.108/2006 Sb.).

2 CÍL PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY

2.1 Cíl práce

- Hlavním cílem bakalářské práce je zjistit názory pěstounů na finanční pomoc prostřednictvím nepojistných sociálních dávek.
- Dílčím cílem je dozvědět se, jak nahlízejí pěstouni na změny v oblasti dávek pěstounské péče.

2.2 Výzkumné otázky

Na základě výzkumných cílů práce byly stanoveny tyto výzkumné otázky:

Hlavní výzkumná otázka

- Jak ovlivňují nepojistné sociální dávky finanční situaci pěstounské rodiny?

Dílčí výzkumné otázky

- V jakých oblastech rodinného rozpočtu se nejvíce odrazily změny v souvislosti s navýšením odměny pěstouna?
- Má pěstounství vliv na pobírání dalších nepojistných sociálních dávek, které nejsou dávkami pěstounské péče?

3 METODIKA

3.1 Použitá metodika výzkumu

K realizaci práce byla využita kvalitativní výzkumná strategie. *Termínem kvalitativní výzkum rozumíme jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace. Může to být výzkum týkající se života lidí, příběhů, chování, ale také chodu organizací, společenských hnutí nebo vzájemných vztahů.* (Strauss, Corbinová, 1999, s. 10). U kvalitativního výzkumu je důležitá interpretace a porozumění zkoumaného (Hendl, 1999). Dle Švaříčka a Šed'ové (2007) jde o široce rozprostřený sběr dat bez toho, aby byly na začátku stanoveny základní proměnné či hypotézy. Určitý jev je zkoumán do hloubky a výzkumník o něm přináší maximální množství informací (Švaříček, Šed'ová, 2007).

K naplnění cílů výzkumu byla jako výzkumný nástroj zvolena metoda dotazování, technika polostrukturovaného rozhovoru. Tento typ rozhovoru se vyznačuje předem definovaným účelem, pružností při získávání informací a určitou osnovou při dotazování (Hendl, 2005). Je v něm umožněno zaměřovat pořadí okruhů otázek a přizpůsobovat rozhovor cílům výzkumu (Miovský, 2006). S ohledem na výzkumné otázky byla sestavena koncepce rozhovorů. Jejich podkladem bylo jedenáct připravených otázek (Příloha 1). Otázky byly členěny do dvou základních okruhů, aby mohl být naplněn hlavní i dílčí cíl výzkumu a nalezeny odpovědi na dané výzkumné otázky. První okruh byl zaměřen na *vliv pěstounství na finanční situaci rodiny* a druhý se týkal *změn v pěstounských dávkách od 1. 1. 2013*. Dle potřeby byly pokládány doplňující otázky k prohloubení a upřesnění informací. Vhodnost a účinnost zvoleného nástroje byla testována v předvýzkumu na vzorku dvou komunikačních partnerů.

Sběr dat se uskutečnil během ledna a února 2015. Komunikační partneři byli osloveni na Úřadu práce ČR - kontaktním pracovišti v Českých Budějovicích. Rozhovory byly po předchozí domluvě zaznamenány na diktafon a následně přepsány technikou doslovné transkripce (Hendl, 2005).

Získaná data byla analyzována s využitím otevřeného kódování. Otevřené kódování je proces, ve kterém se data rozebírají a porovnávají. Po rozdělení údajů se určují kategorie a jejich vlastnosti. Otevřené kódování odhaluje v datech určitá témata, která mají vztah k položeným výzkumným otázkám (Strauss, Corbinová, 1999).

3.2 Charakteristika výzkumného souboru

Základní výzkumný soubor je tvořen žadateli o dávky pěstounské péče spadajícími do působnosti Úřadu práce České republiky, krajské pobočky v Českých Budějovicích - kontaktních pracovišť v Českých Budějovicích, Hluboké nad Vltavou a Zlivi. Výzkumný soubor komunikačních partnerů byl vybrán účelovým výběrem. Při tomto druhu výběru výzkumného vzorku jsou cíleně vyhledáváni účastníci podle určitých vlastností nebo stavu, kteří jsou ochotni se do výzkumu zapojit (Miovský, 2006).

Snažila jsem se, aby vzorek obsahoval pěstouny dlouhodobé i na přechodnou dobu a zároveň pěstounskou péči příbuzenskou i mimo rodinu. Výzkumný vzorek tedy čítá deset pěstounů, tři z nich (KP1, KP3, KP9) jsou pěstouny na přechodnou dobu a dva dotazovaní (KP8, KP10) mají dítě v příbuzenské pěstounské péči. Jsou v něm pouze ženy, což vychází z většinového zastoupení žen jako žadatelek o dávky pěstounské péče. Věk komunikačních partnerek byl v rozmezí od 35 do 82 let. Při svěřením dítěte do pěstounské péče bývá přihlíženo k tomu, aby věk pěstouna byl „přiměřený“ věku dítěte. Měl by odpovídat rozdílu věku jedné generace (Hledáme rodiče, 2014). V zájmu blaha dítěte a s přihlédnutím k situaci, je však i tak velký věkový rozdíl jako u pěstounky KP8 odůvodnitelný a akceptovatelný.

Tabulka 3: Základní charakteristika komunikačních partnerů

	Věk	Příbuzenský vztah	PPPD	Doba PP	Rodinný stav
KP1	52	ne	Ano	3	vdova
KP2	42	ne	ne	9	vdaná
KP3	37	ne	Ano	4	vdaná
KP4	50	ne	ne	7	svobodná
KP5	47	ne	ne	7	vdaná
KP6	35	ne	ne	7	vdaná
KP7	49	ne	ne	8	vdaná
KP8	82	Ano	ne	1	vdova
KP9	52	ne	Ano	1	vdaná
KP10	56	Ano	ne	5	rozvedená

Zdroj: vlastní výzkum

4 VÝSLEDKY

4.1 VLIV PĚSTOUNSTVÍ NA FINANČNÍ SITUACI RODINY

4.1.1 Pěstounství a výdělečná činnost pěstouna

Tabulka 4: Zaměstnání před a při pěstounské péči

	měl zaměstnání před PP a stále MÁ	měl zaměstnání před PP a nyní NEMÁ	neměl zaměstnání před PP a nyní NEMÁ
KP1		Ano	
KP2	Ano		
KP3		Ano	
KP4	Ano		
KP5			Ano
KP6	Ano		
KP7	Ano		
KP8			Ano
KP9		Ano	
KP10			Ano

Zdroj: vlastní výzkum

Vzhledem k hlavní výzkumné otázce, která se týkala ovlivnění finanční situace rodiny pěstounstvím, bylo zjišťováno, zda mají pěstouni k výkonu pěstounské péče jinou výdělečnou činnost. Čtyři z deseti komunikačních partnerek (KP3, KP4, KP6, KP7) odpověděly, že zaměstnání v současné době mají. Z těchto čtyř byla jedna pěstounka (KP4) osobou samostatně výdělečně činnou: „*podnikám už 23 let, takže se u mě v tomto nic nezměnilo*“ (KP4). Tři z dotázaných (KP5, KP8, KP10) zaměstnání neměly před výkonem pěstounské péče ani nyní. Mezi těmito osobami byly dvě poživatelky důchodu, jedna důchodu starobního (KP8) a druhá invalidního důchodu prvního stupně (KP10). Shoda byla u dotazovaných pěstounek na přechodnou dobu (KP1, KP3, KP9), které se vzdaly svého zaměstnání ve prospěch pěstounské péče. Dokládají to odpovědi: „*Myslím, že přechodný pěstoun je plně vytížen péčí o dítě a je*

třeba se mu hodně věnovat, tak by nebylo dobré chodit do práce. Já měla zatím samé maličké děti, tak tam je to samozřejmé, že jsem doma“ (KP1), a KP3: „, Před přijetím dítěte byla situace jiná v tom smyslu, že jsme byli daleko více uhoňeni, daleko víc vyčerpaní, než teď. Jsem doma pro svěřené dítě, své biologické děti i manžela a vše je mnohem klidnější.“, či KP9: „Nyní jsem pouze pěstoun. Před pěstounskou péčí jsem pracovala na částečný úvazek jako odborný referent v soukromé firmě.“

4.1.2 Výdaje spojené s pěstounstvím

Tabulka 5: Výdaje rodiny, na které mělo pěstounství významný vliv

	Oblečení	Výživa	Školní pomůcky	Doprava	Bydlení	Záliby	Bryle, rovnátka pleny
KP1	Ano	Ano		Ano			
KP2					Ano		
KP3	Ano	Ano					Ano
KP4	Ano		Ano				
KP5							Ano
KP6						Ano	
KP7				Ano		Ano	
KP8	Ano		Ano			Ano	Ano
KP9				Ano			
KP10	Ano	Ano					

Zdroj: vlastní výzkum

Další ze zkoumaných témat byl dopad pěstounství na výdaje rodiny. V odpovědích pěstounek se nejčastěji opakovaly výdaje za oblečení pro dítě. U pěstounek na přechodnou dobu jsou do tohoto výdaje zahrnuty i jiné potřeby dítěte, mimo plen a výživy. „Nejvíc padne na potřeby dítěte, oblečení. Když mají děti pokaždé různý věk, tak se musí nakupovat nové věci“ (KP1). Výdaje za oblečení jako výdaj s největším dopadem označila polovina dotazovaných (KP1, KP3, KP4, KP8, KP10). Potom následuje se stejnou četností výdaj za dopravu (KP1, KP7, KP9) a záliby (KP6,

KP7, KP8). Vyšší platby za pohonné hmoty souvisejí s podporou kontaktu dítěte s biologickou rodinou: „Ale zase jsem hodně vydala na benzín, protože třeba teď jsme dojížděli za biologickou matkou hodně daleko“(KP1), s cestováním za mimoškolní činností dítěte: „Hrazení kurzovního a cesty od nás z obce do města a zpět.“(KP7) a s jízdou na úřady či prohlídky dítěte u lékaře: „Výdaje za dopravu pro celou rodinu, přijetím dítěte do pěstounské péče se zvýšila frekvence jízd autem k lékaři, na úřady atd. A ceny pohonných hmot rostou“(KP9). Dvakrát je zastoupen vliv na výdaje za výživu (KP3, KP10), zde je zahrnuta výživa kojenecká i platby za jídlo pro větší děti, dále za vzdělání i školní pomůcky (KP4, KP8) a za zdravotní pomůcky (brýle, zubní rovnátka) a pleny (KP5, KP8, KP3). Jedna z komunikačních partnerek uvedla též výdaj v oblasti bydlení: „Museli jsme dům přizpůsobit nárokům větší rodiny“(KP2).

4.1.3 Vliv pěstounství na pobírání nepojistných sociálních dávek

Tabulka 6: Dávky pobírané komunikačními partnerkami

	PnD	RodP	Pbydl	PnP	Žádné dávky	HN před PP
KP1	Ano	Ano				
KP2	Ano		Ano			
KP3		Ano				
KP4					Ano	
KP5					Ano	
KP6					Ano	
KP7					Ano	
KP8					Ano	
KP9		Ano				
KP10	Ano		Ano	Ano-dítě		Ano

Zdroj: vlastní výzkum

Ve zkoumané skupině jsou tři dotazované (KP1, KP3, KP9) pobírající rodičovský příspěvek. Logicky tato skutečnost souvisí s věkem přijatého dítěte. Všechny tři pěstounky mají svěřeno dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu. Ostatní

z oslovených pěstounek mají děti ve věku nad čtyři roky. U podskupiny přechodných pěstounek lze díky datům získaným z rozhovorů vysledovat dva postoje k pobírání rodičovského příspěvku. Dvě z komunikačních partnerek (KP1, KP9) řeší zvolenou výši rodičovského příspěvku s ohledem na budoucího pečovatele (většinou adoptivního či biologického rodiče). „*Mám tu nízkou částku, která je rozdělena do čtyř let dítěte*“ (KP1) a „*Zvolila jsem si to tak proto, aby adoptivní rodiče, ke kterým miminko asi půjde po pěstounské péči, měli možnost být ještě na rodičovském příspěvku do čtyř let dítěte*“ (KP9). Třetí přechodná pěstounka (KP3) pobírá rodičovský příspěvek v maximální výši, kterou zákon umožňuje.

Přídavek na dítě byl přiznán třem dotazovaným (KP1, KP2, KP10). Tato dávka je pobírána v závislosti na příjmu rodiny a stejně jako u pěstounky KP2 pobírající příspěvek na bydlení, mělo na přiznání nároku těchto dávek vliv nezapočítávání dávek pěstounské péče do rozhodných příjmů žadatele a společně posuzovaných osob. Některé z dotazovaných pěstounek však této možnosti či výhody nevyužily a o dávky si nepožádaly. Buď z důvodu vyššího příjmu partnera: „*přídavek by nám asi ani nevyšel kvůli manželovu příjmu*“ (KP3) nebo z vlastního přesvědčení: „*Ne, chceme žít jako normální rodina, ne jako cikáni na dávkách*“ (KP6). Tři z pěti komunikačních partnerek, které žádnou z nepojistných dávek nepobíraly, svůj důvod neuvádí (KP4, KP5, KP7). Pro pěstounku KP8 jsou dávky pěstounské péče dostačující: „*Peníze pro pěstouny nám zatím stačí, snažíme se šetřit.*“ (KP8).

Dávky pro osoby se zdravotním postižením jsou pobírány pouze v rodině pěstounky KP10 a to konkrétně příspěvek na péči pro svěřené dítě. Na dávky hmotné nouze nemají pěstouni nárok z důvodu výše pěstounských dávek a kvůli jejich započítávání mezi rozhodné příjmy. Ze studia spisů dotazovaných pěstounek vyplynulo, že pouze jedna (KP10) z celkového vzorku deseti byla žadatelkou o dávky hmotné nouze před přijetím dítěte do péče. Po přiznání pěstounských dávek se její situace v tomto ohledu změnila: „*Na živobytí už mi teď nic nedávají, paní říkala, že už mám dost z druhý sociálky*“ (KP10).

4.1.4 Využití dávek pěstounské péče v rodině

Tabulka 7: Využití dávek pěstounské péče na výdaje v rodinném rozpočtu

	Jídlo, oblečení, základní vybavení dítěte v PP	Kroužky a záliby dítěte v PP / všech dětí	Bydlení	Pojištění či spoření dítěti v PP / všech dětí	Škola	Doprava	Běžné výdaje celé rodiny
KP1	Ano						
KP2		Ano	Ano				
KP3	Ano						
KP4	Ano			Ano	Ano		
KP5	Ano	Ano	Ano		Ano	Ano	
KP6				Ano/Ano			Ano
KP7		Ano/Ano					
KP8		Ano		Ano			
KP9	Ano					Ano	
KP10	Ano		Ano				

Zdroj: vlastní výzkum

V rámci otázek polostrukturovaného rozhovoru, které sledovaly využívání dávek pěstounské péče, bylo zjišťováno, na jaký výdaj rodinného rozpočtu jsou nejčastěji dávky využity. Většina dotazovaných (KP1, KP3, KP4, KP5, KP9, KP10) se shodla, že dávkami kryje hlavně výdaje na základní potřeby svěřeného dítěte. Do těchto výdajů jsou zahrnuty nákupy oblečení: „*On už nemůže mít obyčejnou bundu, to by se mu smáli. Teď chce tu, co mají ostatní, aby byl moderní*“ (KP10), dále výdaje za jídlo a za ostatní základní vybavení dítěte. Některé dotazované výdaje přesně nespécifikovaly: „*Všechny dávky co mám, jsou pro děti, takže jdou na potřeby dítěte*“ (KP1) nebo KP3: „*Vybavení pro děti v pěstounské péči. Dávky, které máme, souvisí s dětmi.*“ U pěstounek pečujících o dítě na přechodnou dobu (KP1, KP3, KP9) tyto výdaje převažují. Jak uvedla např. dotazovaná KP9: „*Máme první dítě v pěstounské péči, tak bylo potřeba obstarat vše potřebné. Velké výdaje jsou za výživu malé. Už jsme začali i s příkrmy, sice se snažím všechno připravovat sama, aby to bylo levnější i zdravější, ale kvalitní zelenina není zrovna levná.*“ Čtyři dotazované (KP2, KP5, KP7, KP8) uváděly výdaj na zájmové kroužky a záliby dítěte v pěstounské péči. Některé jmenovaly konkrétní

zájmy jako je „flétnu v hudební škole“ (KP2), nebo „výlety za poznáním, koupě kvalitnějších sportovních potřeb.“ (KP7), či „malý chodí na keramiku, je moc šikovný a baví ho to tam a ještě na flétnu do hudební školy“ (KP8). U dotazované KP7 bylo upřesněno, že tyto peníze využívají na mimoškolní aktivity všech dětí v rodině, ne jen dítěte v pěstounské péči. Výdaj na spoření či pojištění svěřeného dítěte byl uveden třikrát (KP4, KP6, KP8). Dvě dotazované (KP4 a KP8) z této trojice mají svěřeno dítě do příbuzenské pěstounské péče.

Pěstounka KP6 uvádí, že dávky použije mimo jiné na pojištění a spoření pro všechny děti v rodině, tedy i pro děti biologické. Využití dávek na bydlení celé rodiny je též zastoupeno třikrát (KP2, KP5, KP10). Další kategorií výdajů jsou doprava u KP5 a KP9 a škola, kterou zmiňují pěstounky KP4 a KP5.

Jedna z dotazovaných k otázce využití pěstounských dávek uvedla: „Jsou normální součástí našich příjmů a neřešíme, co z čeho se hradí, jestli štítek, hypotéka, potraviny“ (KP6). Jen tři z komunikačních partnerek uvedly, že využívají dávky pouze na jeden typ výdajů. Dvě z nich (KP1, KP3) jsou pěstounkami v evidenci. Třetí je pěstounka KP7, která uvádí pouze výdaj na zájmy a záliby rodiny.

4.1.5 Dostatečnost finančního ohodnocení pěstounů

Tabulka 8: Hodnocení výše pěstounských dávek samotnými pěstouny

	Dostatečné	Nedostatečné	Průměrné	Dostatečné s výhradami
KP1	Ano			
KP2		Ano		
KP3	Ano			
KP4	Ano			
KP5			Ano	
KP6		Ano		
KP7		Ano		
KP8	Ano			
KP9				Ano
KP10				Ano

Zdroj: vlastní výzkum

V tabulce číslo 8 jsou shrnuty názory pěstounek na výši finančního ohodnocení, které jim poskytuje stát. Z výzkumu vyplynulo, že většina pěstounek je s částkami pěstounských dávek spokojena. Čtyři (KP1, KP3, KP4, KP8) odpovědi se dají zařadit pod kategorii „Dostatečné ohodnocení“, dvě dotazované (KP9, KP10) považují ohodnocení též za dostatečné, ale již s určitými výhradami. Komunikační partnerka č. 9 uvádí: „*Pěstounství je náročná činnost pro mě i pro celou mou rodinu. Částka není vzhledem k náročnosti asi adekvátní, ale myslím si, že zájemce o pěstounskou péči se nerozhoduje podle výše částky, jestli do toho půjde nebo ne. Rozhodli jsme se dobrovolně, tak to asi vnímáme jako dostatečné.*“ Pěstounka KP 10 zase zmiňuje: „*Kdyby něco přidali, tak bych mu i šetřila. Takhle všechno poplatím a nic nezbyde.*“. Bez výhrad k výši ohodnocení se vyjádřila dotazovaná KP3: „*Ano, nemám s tím problém,*“ a stejně jako KP9 doplňuje, že: „*Tuto práci nejde dělat pouze pro peníze. Jde tu i o přesvědčení, pomoc, ochotu ...*“.

Jako nedostatečné vnímají ohodnocení pěstounství tři dotazované (KP2, KP6, KP7). Důvodem jsou pro dvě z nich (KP2, KP6) nároky, které jsou na pěstouny kladeny. Ať už jde o povinné vzdělávání a dojíždění u KP2 nebo i jiné povinnosti spojené s výkonem pěstounské péče zmíněné KP6: „*Pokud bych měla posuzovat jen odměnu pěstouna, přijde mi směšná s tím, že musíme každých šest až osm týdnů upravovat denní plán, aby nám mohla sociálka prolézt byt, vyzpovídat děti a mohli jsme si vyslechnout, co o nás v posudku říká učitelka. Oba s manželem si musíme vybírat dovolenou na nějaká trapná školení, místo abychom tyto dny trávil společně s dětmi někde na dovolené. Zákonitě pak tyto dny chybí při vykrývání prázdnin. Pěstounskou dávku na dítě považuji ze svého pohledu jako alimenty v jiných rodinách.*“

Dotazovaná KP7 se domnívá, že „*by ohodnocení mělo být určitě vyšší než minimální mzda.*“ Pěstounka označená jako KP5 odpověděla, že výše dávek vnímá jako průměrné.

4.2 ZMĚNY V PĚSTOUNSKÝCH DÁVKÁCH OD 1. 1. 2013

4.2.1 Zvýšení odměny pěstouna od 1. 1. 2013

Tabulka 9: Vliv zvýšení odměny na rodinný rozpočet

	Netýká se mě	Zasloužená odměna	Zbývá na spoření	Udržení životní úrovně	Minimální dopad	Zbývá na zábavu
KP1	Ano					
KP2				Ano		
KP3		Ano				
KP4			Ano			
KP5				Ano		
KP6					Ano	
KP7						Ano
KP8	Ano					
KP9	Ano					
KP10				Ano		

Zdroj: vlastní výzkum

Zvýšení odměny pěstouna od 1. 1. 2013 se týkalo sedmi dotazovaných z celkového počtu deseti. Tři pěstounky (KP1, KP8, KP9) začaly vykonávat pěstounskou péči až po tomto datu. Nejčastější odpovědí na vliv zvýšení odměny pěstouna na rodinný rozpočet bylo udržení stejné životní úrovně (KP2, KP5, KP10), které se dá vyjádřit odpovědí komunikační partnerky KP5: „*Když se zvýšily náklady na život, vzrostla i odměna pěstouna,*“ nebo KP10: „*Jsem ráda, když něco přidají, je draho a kluk roste a pořád něco potřebuje. A nájem jde taky nahoru.*“ Jedna pěstounka (KP6) uvedla, že dopad zvýšení byl „*minimální,*“ neboť se snaží zabezpečit rodinu hlavně vlastními silami. Odpovědi tří zbývajících dotazovaných se různily:

KP3: „*Odměnu vnímáme jako plat za dobře odvedenou práci - službu pro stát, tudíž hodnotíme kladně, když jde odměna nahoru, jako každý jiný zaměstnanec.*“

KP4: „*Zbývá na spoření.*“

KP7: „*Navýšení rozpočtu dovoluje výdaje i na zábavu rodiny.*“

4.2.2 Organizační změny při vyřizování pěstounských dávek

Tabulka 10: Názor na změny ve vyřizování dávek

	Bez problému	Zbytečně komplikované	Velká administrativa	Změny jsou dobré
KP1	Ano			
KP2	Ano			
KP3	Ano			
KP4		Ano		
KP5	Ano			
KP6			Ano	
KP7				Ano
KP8		Ano		
KP9		Ano		
KP10	Ano			

Zdroj: vlastní výzkum

Změny, které proběhly od 1. 1. 2013, se týkaly i organizace a změn ve vyřizování pěstounských dávek. Dle odpovědí nevidí větší část dotázaných (KP1, KP2, KP3, KP5, KP7, KP10) ve způsobu vyřizování dávek žádný problém. Pěstounka KP7 se domnívá, že „změny jsou dobré.“ Jako komplikované vidí současné nastavení tří komunikační partnerky (KP4, KP8, KP9) a odůvodňují to takto: KP4: „Když potřebujete něco k dávkám, tak se domluvíte s úřadem práce, ale účtárna pěstounských dávek je snad až někde v Jeseníku. Asi by měla účetní být i na úřadě, kde jsou dávky, takhle je to složité.“ KP8: „Je s tím hodně běhání.“

KP9: „Myslím, že vše by měl vyřizovat jeden úřad. Běhání mezi magistrátem, úřadem práce a někdy i jinými organizacemi je časově náročné.“

Velkou administrativu, která není příjemná, zmiňuje pěstounka KP6.

4.2.3 Změna formy odměny pěstouna na příjem ze závislé činnosti

Tabulka 11: Názory na změnu formy odměny pěstouna od 1. 1. 2013

	Dobrá změna	Nedomyšlená změna	Více starostí	Je mi to jedno
KP1	Ano			
KP2	Ano			
KP3		Ano		
KP4	Ano			
KP5	Ano			
KP6			Ano	
KP7	Ano			
KP8				Ano
KP9	Ano			
KP10	Ano			

Zdroj: vlastní výzkum

Přeměnu odměny pěstouna ze sociální dávky na příjem ze závislé činnosti uvítalo bez výhrad sedm dotazovaných pěstounů (KP1, KP2, KP4, KP5, KP7, KP9, KP10). Dle komunikační partnerky KP3 je však tato změna nedomyšlená: „Připadá mi to, že vlk se nažral a koza zůstala celá. Na něco se to za příjem ze závislé činnosti považuje, na něco ne. Konkrétněji na práva se to nevztahuje, na povinnosti ano.“ Jedna z dotazovaných (KP6) vidí jako nevýhodu „každoroční problém s daňovým přiznáním“, a vysvětluje: „Dříve mi daně dělal zaměstnavatel, teď si musím přiznání dělat sama, protože mám vlastně dva příjmy. Jednak ze své normální práce, a pak z pěstounství odměnu, která je jako plat“ (KP6) Pěstounka označená jako KP8 se cítí touto změnou neovlivněna, protože je starobní důchodce. V odpovědi se ale též přiklání k názoru, že vzhledem k úlevám na dani a vlivem na výši důchodu je nynější forma odměny pěstouna „asi lepší“ (KP8).

4.2.4 Nezapočítávání pěstounských dávek mezi rozhodné příjmy u dávek státní sociální podpory

Tabulka 12: Názory na nezapočítávání pěstounských dávek do dávek SSP

	Je mi to jedno	Nevím o tom	Líbí se mi to využívám toho	Nelíbí se mi to	Líbí se mi to nevyžívám toho
KP1		Ano			
KP2			Ano		
KP3				Ano	
KP4	Ano				
KP5		Ano			
KP6				Ano	
KP7		Ano			
KP8		Ano			
KP9					Ano
KP10		Ano			

Zdroj: vlastní výzkum

K otázce nezapočítávání pěstounských dávek do rozhodných příjmů u dávek státní sociální podpory, se polovina dotazovaných (KP1, KP5, KP7, KP8, KP10) vyjádřila, že o tomto postupu neví. Mezi těmito pěstounkami jsou dvě (KP1 a KP10), které dávky státní sociální podpory závislé na výši příjmu pobírají. KP4 se vyjádřila: „*Vyhovuje mi započítávání na důchod, jak je to s dávkami nesleduji.*“ Dvěma pěstounkám (KP2, KP9) se nezapočítávání dávek do příjmu líbí, ale využívá ho jen jedna z nich (KP2). Negativně hodnotí tuto skutečnost komunikační partnerky KP3 a KP6. Jejich názor vyjadřuje odpověď pěstounky KP6: „*moc se mi to nelíbí, odměna pěstouna je mzda jako každá jiná, tak by se započítávat měla.*“

4.2.5 Rozdíl ve výši odměny pěstouna osob pečujících a osob v evidenci

Tabulka 13: Názory na rozdílnou výši odměny osob pečujících a v evidenci

	Nespravedlivé	Rozdíl ano, ale menší	Spravedlivé	Nevím o tom
KP1	Ano			
KP2		Ano		
KP3			Ano	
KP4				Ano
KP5			Ano	
KP6	Ano			
KP7	Ano			
KP8				Ano
KP9		Ano		
KP10				Ano

Zdroj: vlastní výzkum

Rozdílná výše odměny pěstouna u dlouhodobě pečujících pěstounů a pěstounů na přechodnou dobu připadá nespravedlivá třem dotazovaným (KP1, KP6, KP7). Pěstounka na přechodnou dobu KP1 k tomu říká: „*Pokud dlouhodobý pěstoun pečuje jen o dítě a žádné jiné zaměstnání k tomu nemá, mohl by mít odměnu vyšší. Často jde o děti, které vyžadují mnohem větší péči, tak je ta náročnost velká.*“ Dlouhodobá pěstounka KP6 vnímá rozdíl výše odměny jako „*neadekvátně nespravedlivý*“, protože: „*přechodnému pěstounovi jdou úředníci na ruku a to se po krátkou dobu stará jen o výchovu dítěte. My, když chceme fungovat jako normální rodina a ne jako „Klokánek“ s kupou dětí, na to doplácíme.*“ Dvě dotazované (KP3, KP5) rozdíl chápou jako spravedlivý. Přechodná pěstounka KP3 připouští, že dlouhodobí pěstouni jsou trochu opomíjeni, ale rozdíl vnímá jako spravedlivý, protože: „*přechodný pěstoun by neměl chodit do žádného jiného zaměstnání. Děti k nim chodí odebrané, nechtěné, s abstinenčními příznaky a potřebují opravdu velmi intenzivní péči. Takže tam rozdíl je a ty finance s tím souvisejí.*“ Názor dotazované KP5 je: „*Pěstoun přechodný je vystaven častým změnám i při menším počtu přijatých dětí. Měl by k nim přistupovat*

profesionálně, je to náročnější.“ Dotazované KP2 a KP9 se domnívají, že nějaký rozdíl ve výši odměny by měl být, ale ne tak vysoký jako nyní. Dle KP2 tento jev „*nepovede k dobrým věcem*“. Komunikační partnerka KP9 navrhuje snížit rozdíl v odměnách pěstouna tím, že se dlouhodobým pěstounům částka zvýší. Tři dotazované pěstounky (KP4, KP8, KP10) o rozdílu ve výši odměny u dlouhodobých a přechodných pěstounů nic neví. Dvě z nich (KP8, KP10) praktikují příbuzenskou pěstounskou péči.

5 DISKUZE

Téma pěstounské péče je v současné době velmi diskutované v odborných i laických kruzích. Cílem výzkumu nebylo zjišťovat vhodnost a účelnost legislativních změn od 1. 1. 2013, ale to, jaký názor mají samotní pěstouni na některé ze změn a jak ovlivňují nepojistné sociální dávky i pěstounství jako takové finanční situaci rodiny.

První zkoumaná oblast se týkala **výdělečné činnosti pěstounů**. V zákoně o sociálně-právní ochraně dětí ani v jiných legislativních normách není výdělečná činnost osob pečujících ani osob v evidenci nijak omezena (zákon č. 359/1999 Sb.). Mohou si (při)vydělávat a tato skutečnost nemá vliv na pobírání ani na výši odměny pěstouna. Ve výběrovém vzorku bylo sedm komunikačních partnerek, u nichž pěstounství nemělo žádný objektivní vliv na jejich výdělečnou činnost. Čtyři z této skupiny měly zaměstnání již před přijetím dítěte do pěstounské péče a zachovaly si ho i nadále. Naopak tři dotazované zůstaly bez zaměstnání, stejně jako před pěstounstvím. Mezi nimi byly dvě pěstounky praktikující příbuzenskou pěstounskou péči, které požívaly důchod z důchodového pojištění. Zaměstnání ve prospěch pěstounské péče se vzdaly všechny tři dotazované, které jsou „osobami v evidenci“. Vychází to z charakteru samotné pěstounské péče na přechodnou dobu, která je někdy též nazývána „profesionální“ pěstounskou péčí. V kritériích výběru pěstounů pro přechodnou pěstounskou péči je přímo dáno, že *„Jeden z pěstounů by měl být připraven nejpozději při přijímání prvního dítěte opustit svoje zaměstnání, měl by se dítěti věnovat na celý úvazek“* (MPSV, 2013a). Tento požadavek považují za správný a chápou ho tak i dotazované pěstounky: *„Myslím, že přechodný pěstoun je plně vytížen péčí o dítě a je třeba se mu hodně věnovat, tak by nebylo dobré chodit do práce“* (KP1). Je zde vhodné zmínit, že tento závěr může být ovlivněn i skutečností, že v základním výzkumném souboru nebyl žádný pěstoun na přechodnou dobu, který by měl do péče svěřeno jiné dítě než v kojeneckém věku, všichni tedy praktikují tzv. ranou pěstounskou péči. Zda je svěřování takto malých dětí do péče osob v evidenci účelové nebo dílem náhody či toho, že starších dětí vhodných do přechodné péče je minimální množství, nedovedu posoudit. Podle záměrů Ministerstva práce a sociálních věcí by se měla časem většina

přechodných pěstounů specializovat na určitou skupinu dětí (MPSV, 2013a). Všichni dotazovaní také v rozhovorech připouštěli možnost, že budou na plný úvazek pečovat i o starší svěřené dítě.

Mezi komunikačními partnerkami se nevyskytla ani jedna, která by byla v době výzkumu evidována jako uchazeč o zaměstnání na Úřadu práce, i když zákon o zaměstnanosti dovoluje evidenci takového uchazeče a pobírání hmotného zabezpečení osobě, která je pěstounem pobírajícím odměnu pěstouna dle §47j odst. 1 písm. a) a b) zákona o sociálně-právní ochraně dětí (MPSV, 2013d).

Další zkoumanou oblastí byl **dopad pěstounské péče na výdaje rodiny**. Pěstounská péče je pro rodinu náročná nejen po stránce fyzické a duševní, ale též po stránce finanční (Smolíková, 2014). Dle očekávání se mezi výdaji, které měly souvislost s přijetím dítěte do pěstounské péče, vyskytly výdaje za oblečení a výživu dětí. Další výdaje souvisí se zálibami dětí, školní výukou a zdravotními pomůckami jako jsou brýle, zubní rovnátka, ale i pleny pro nejmenší děti. Domnívám se však, že všechny tyto větší platby jsou srovnatelné s výdaji běžné rodiny s vlastními dětmi. Tři z pěstunek uvedly jako významný dopad pěstounství na výdaje za dopravu. Na toto navýšení má vliv zejména cestování za biologickou rodinou, aby byl ku prospěchu dítěte podpořen kontakt s rodiči a dále i vyšší frekvence jízd k lékaři, na úřady atd. Jedna z dotazovaných zmínila, že nemalý výdaj měla její rodina v souvislosti s pěstounstvím též s úpravou domu, který musela přizpůsobit nárokům větší rodiny. U žadatelů o pěstounskou péči jsou vhodné bytové podmínky vždy sledovány (Hledáme rodiče, 2014).

V části výzkumu zabývající se **vlivem pěstounské péče na pobírání nepojistných sociálních dávek** je patrná souvislost s názory na **nezapočítávání dávek pěstounské péče do rozhodných příjmů u dávek státní sociální podpory**. Čtyři z pěti dotazovaných, které odpověděly, že žádnou z nepojistných sociálních dávek mimo dávky pěstounské péče nepobírají, zároveň o možnosti nezapočítávat pěstounské dávky do příjmů nevěděly. Vzhledem k mým zkušenostem v oblasti nepojistných dávek předpokládám, že by zjištění této skutečnosti nevedlo k tomu, zažádat si o další dávky. Pokud je finanční situace rodiny na takové úrovni, že by vznikl nárok na některou

z nepojistných sociálních dávek, není problém si informace o nároku na dávky opatřit, ať již z volně přístupných zdrojů v tisku či na internetu nebo při spolupráci s orgánem sociálně právní ochrany dětí nebo přímo na úřadu práce. Pěstouni s těmito úřady úzce spolupracují a všechny informace o možnostech dávek jsou jim poskytovány. Jedna z dotazovaných pobírala před přijetím dítěte do péče dávky hmotné nouze. Domnívat se ale, že se její finanční situace pěstounstvím výrazně zlepšila, by znamenalo opomenout fakt, že náklady na život osamělé částečně invalidní osoby (jakou před přijetím dítěte byla) nejsou srovnatelné s náklady dvou osob, z nichž jednou je starší školák.

Komunikační partnerka KP6 uvedla pro nepobírání dávek tento argument: „*chceme žít jako normální rodina, ne jako cikáni na dávkách.*“ Přesto, že důležitost tohoto výroku nepovažuji vzhledem k cílům výzkumu této práce za podstatnou, dovolím si na to reagovat. Nárok na nepojistné sociální dávky je přesně vymezen zákonem. Obzvláště podmínky nároku na dávky státní sociální podpory (zákon č. 117/1995 Sb.) jsou definovány tak úzce, že častý názor laické veřejnosti, že by někdo byl zvýhodněn při vzniku nároku na dávky, které mu umožní cosi jako blahobytný zahálčivý život, je jen důkazem neznalosti a převahy předsudků v této oblasti.

Mezi dotazovanými bylo jen dvěma pěstounkami uvedeno, že pobírají příspěvek na bydlení a tím i využívají výhodu nezapočítávání pěstounských dávek do rozhodného příjmu u nároku na tento příspěvek. V jednom případě jde o stejnou dotazovanou, která uvedla, že pěstounství mělo u její rodiny významný vliv na výdaje za bydlení. Zde tedy zmiňované nezapočítávání pěstounských dávek plní svůj účel.

Ve výsledcích výzkumu je patrná i souvislost přechodné pěstounské péče s pobíráním rodičovského příspěvku. Všechny tři komunikační partnerky s přiznaným rodičovským příspěvkem jsou přechodnými pěstounkami. Je to způsobeno tím, jak jsem uvedla již výše, že v základním souboru měly všechny pěstounky v evidenci svěřeno dítě v kojeneckém věku. Dvě z nich omezily výši částky příspěvku s ohledem na osobu, která bude po skončení pěstounské péče o dítě pečovat. Ačkoliv zákon o státní sociální podpoře (zákon č. 117/1995 Sb.) dovoluje nastavit si měsíční částku tohoto příspěvku až na 11 500 Kč měsíčně, pokud jsou splněny ostatní zákonné podmínky, někteří

pěstouni toho vědomě nevyužívají, aby nevyčerpali velkou část z celkového balíčku 220 000 Kč, který je přidělen na jedno dítě.

Další sledovanou oblastí v rámci výzkumného šetření je **využití dávek pěstounské péče na výdaje v rodinném rozpočtu**. Dávky pěstounské péče i ostatní nepojistné dávky jsou využívány především v těch oblastech rodinného rozpočtu, na které mělo pěstounství největší dopad. Připomenuli opakující se pěstounské dávky, tak *úhrada potřeb dítěte* je dávkou, která náleží dítěti a jak je již z jejího názvu patrné, mají se jí hradit potřeby svěřeného dítěte (zákon č. 359/1999 Sb.). Jak uvádějí dotazované: „Všechny dávky co mám, jsou pro děti, takže jdou na potřeby dítěte.“ (KP1) nebo KP3 na otázku využití dávek odpovídá: „Vybavení pro děti v pěstounské péči. Dávky, které máme, souvisí s dětmi.“ U *odměny pěstouna* jde o dávku náležející pěstounovi jako odměna za péči o svěřené dítě. V souladu s tím jsou i zjištěné výsledky výzkumu. Většina dotázaných uváděla, že z pěstounských dávek hradí potřeby pro svěřené dítě, ať už jde o jídlo, oblečení, školní potřeby, záliby či výdaje za dopravu tohoto dítěte. U třech pěstounek byl zmíněn výdaj na bydlení rodiny. Tři komunikační partnerky z dávek spoří pro svěřené dítě, jedna z nich díky dávkám spoří i svému biologickému dítěti. Stejně tak další z dotázaných přiznává použití dávek na záliby všech dětí v rodině. Vzhledem k tomu, že v otázce na využití dávek nebylo rozlišeno, zda je myšlena *úhrada potřeb dítěte* nebo *odměna pěstouna*, domnívám se, že i toto použití není v rozporu se zákonnou definicí dávek. Jak uvádí dotazovaná KP6: „Jsou normální součástí našich příjmů a neřešíme, co z čeho se hradí, jestli štítek, hypotéka, potraviny.“

Zajímavé byly **názory pěstounů na výši finančního ohodnocení**, které jim poskytuje stát. Šest pěstounek z deseti dotázaných vnímá ohodnocení jako dostatečné. Dvě z nich však měly k uvedené dostatečnosti výhrady. U komunikační partnerky KP9 bylo namítnuto, že vzhledem k tomu, že pěstounskou péči praktikují dobrovolně, tak ji asi vnímají jako dostatečnou, ale přihlédnou-li se k náročnosti této činnosti, je možné zpochybnit adekvátnost výše částky. Druhá pěstounka s námitkou by uvítala zvýšení částek, aby mohla svěřenému dítěti i spořit. Porovnáme-li spokojenost s výší dávky přechodných a dlouhodobých pěstounů, je zřejmá převaha spokojenosti u pěstounů

přechodných. Tato skutečnost souvisí i s rozdílem částek odměny pěstouna, která bude zmíněna v další části textu. Jen jedna z dotázaných se nepřiklání ke skupině spokojených ani nespokojených a hodnotí finanční ohodnocení jako průměrné. Mezi nespokojené s výší dávek patří tři komunikační partnerky. Jako důvod uvádějí vysoké nároky na samotné pěstouny i celou rodinu, zejména na povinnosti vázané na výkon pěstounské péče. Zde se opět nabízí srovnání odměny pěstouna osob pečujících a osob v evidenci při stejné zákonné definici práv a povinností (zákon č. 359/1999 Sb.). Jedna z nespokojených dotázaných se domnívá, že ohodnocení by mělo být vyšší, než minimální mzda.

Rozdílná výše odměny pěstouna je dána charakterem pěstounské péče. Pěstounská péče přechodná je péčí krátkodobou s dobou trvání maximálně jeden rok. Pěstoun, který je pro takový typ péče odborně i lidsky připravený, by měl být ochoten přijmout kdykoliv jakékoliv dítě. A stejně tak by měl zvládnout udržovat kontakt dítěte s biologickou rodinou či připravit a předat dítě do další péče (MPSV, 2013a). Pěstoun praktikující "klasickou" tedy dlouhodobou péči, má svěřené dítě v rodině několik let, často až do dospělosti (Hledáme rodiče, 2014). I tento pěstoun prochází odbornou přípravou a je pro výkon pěstounské péče pečlivě vybírán. Větší náročnost přechodné péče je dána hlavně v požadavku na připravenost takového pěstouna přijmout doslova "ve dne, v noci" dítě a postarat se o něho a též s potřebou více reagovat na změny, které s sebou přijímání a odevzdávání různých dětí přináší. Pěstoun v evidenci pobírá odměnu pěstouna i v době, kdy žádné dítě v péči nemá a je "pouze" připravený v případě potřeby ho přijmout.

Ve skupině komunikačních partnerek byly čtyři, kterým rozdíl výše v odměně osoby pečující a osoby v evidenci nevalil. Dvě z nich ho dokonce považují za spravedlivý a argumentují rozdílnou náročností těchto typů péče. Další dvě akceptují rozdíl v částkách, ale domnívají se, že by neměl být tak vysoký. Dvě pěstounky, které s rozdílnými částkami odměny pěstouna souhlasí, jsou osobami v evidenci. Tři dotazované považují rozdíl částek za nespravedlivý a např. pěstounka na přechodnou dobu KP1 namítá: „*Pokud dlouhodobý pěstoun pečuje jen o dítě a žádné jiné zaměstnání k tomu nemá, mohl by mít odměnu vyšší. Často jde o děti, které vyžadují*

mnohem větší péči, tak je ta náročnost velká." Pro tyto argumenty nahrává i fakt, že obě tyto péče jsou "službou" pro stát, pěstouni poskytují dítěti náhradní rodinnou péči a jejich povinnosti i práva jsou obdobné. Přestože dlouhodobá pěstounská péče bývá často přirovnávána k adopci, její charakter se významně liší. Osvojení je vnímáno jako forma rodičovství a dle nového občanského zákoníku již mezi náhradní rodinnou péčí vůbec nespadá (Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2013). U této mapované oblasti byl patrný ještě jeden výsledek. Obě dvě pěstounky, které pečují o příbuzné dítě, o rozdíl částek nevěděly. Příbuzenská pěstounská péče je podmnožinou péče dlouhodobé. K této formě pěstounské péče se někdy přistupuje až po určité době, kdy je již dítě v péči těchto osob a situaci v rodině by lépe ošetřila pěstounská či poručnická péče. Je-li pěstounem prarodič dítěte, což je i u obou zmíněných komunikačních partnerek, není přiznání odměny pěstouna samozřejmostí. Úřad práce se zde dotazuje příslušného oddělení sociálně-právní ochrany dětí, zda jde o případ hodný zvláštního zřetele vzhledem k sociálním a majetkovým poměrům pěstouna a jeho rodiny a s přihlédnutím ke zdravotnímu stavu dítěte. Pak se následně rozhoduje, jestli odměnu pěstouna prarodiči přizná. Skutečnost, že tato dávka není pěstounům přiznána samozřejmě, může být příčinou, že tyto pěstouni tolik nepřemýšlí nad výší částky, nesrovnávají ji s jinými částkami a berou ji tak, jak je. Dle mé zkušenosti jsou děti do příbuzenské formy pěstounské péče umísťovány po pečlivém zvážení a i když tyto pěstouni neprošli tak důkladnými přípravami jako ti nepřibuzní, spadají též pod přísnou kontrolu příslušných orgánů sociálně-právní ochrany dětí.

Shrnu-li výsledky výzkumu vztahující se k výzkumným otázkám, mohu konstatovat, že oblasti rodinného rozpočtu, na které mělo pěstounství výrazný vliv, jsou většinou shodné jako oblasti, za které jsou nepojistné sociální dávky vydávány. Dávky tedy vhodně pokrývají zvýšené výdaje rodiny. Jedná se zde zejména o výdaje na běžné potřeby přijatých dětí, ale i na bydlení rodiny a zvýšené výdaje za dopravu, které též souvisí s výkonem pěstounské péče. Zajímavá je situace u pobírání rodičovského příspěvku, kdy většina z dotázaných pěstounů na přechodnou dobu dodržuje jakousi "tichou dohodu" mezi pěstouny a zvolením nižší měsíční částky rodičovského příspěvku šetří peníze budoucím pečovatelům o dítě. Tato solidarita by mohla být i předmětem

úvah k legislativnímu ošetření pobírání rodičovského příspěvku u pěstounů na přechodnou dobu a u osob, které dítě z takové péče převezmou.

Hlavním cílem práce bylo zjistit názory pěstounů na finanční pomoc prostřednictvím dávek. Zde z výzkumu vyplynulo, že spokojenost s výší dávek pěstounské péče mezi dotazovanými převažovala, avšak sporné se zdá být rozdílné ohodnocení pěstounů dlouhodobých a přechodných. Dle mého názoru vyžaduje pěstounská péče na přechodnou dobu více sil celé rodiny, ale neklade na rodinu větší finanční nároky než péče dlouhodobá. Čtyřiaadvacetihodinová péče o přijaté dítě, sladování se s jeho potřebami a zároveň omezená práva pěstounů k novému dočasnému členu rodiny, to vše může být značně vysilující. U malých miminek brzy poté, co je zaveden nějaký denní režim, následuje období, kdy je dítě připravováno na svou další rodinu. Pěstouni se shodují, že předání dítěte do rodiny je velmi naplňující událostí, ale přináší i velké emoční a fyzické vypětí a doba "oddychu" mezi odevzdáním dítěte a přijetím dalšího, nebývá mnohdy dost dlouhá k načerpání potřebných sil pro další péči. Je otázkou, jak dlouhou dobu se dá takovéto náročné povolání, či spíše poslání, vykonávat. Z těchto důvodů považuji určité navýšení odměny pěstouna a její pobírání i v období "mezi dětmi" za vhodné, avšak s ohledem na srovnatelnou finanční náročnost, by rozdíl částek neměl být tak velký. Myslím, že by nebylo na škodu znovu pečlivě zvážit důvody, které vedly k tak odlišným částkám.

V souladu s výzkumnými cíli této práce byly zjišťovány **názory pěstounů na změny v pěstounských dávkách** zavedené od 1. 1. 2013. První sledovaná změna se týkala zvýšení odměny pěstouna a jeho vlivu na rodinný rozpočet. Ve zkoumaném vzorku byly tři pěstounky, kterých se zvýšení nedotklo, neboť začaly vykonávat pěstounskou péči až po této změně. Ze zbylých sedmi jsou tři dotazované, které poukázaly, že ke zvýšení odměny došlo v době růstu cen zboží, takže stačilo jen na to, aby si rodina udržela stávající životní úroveň. Další jednotlivé názory byly: *zvýšení je zaslouženou odměnou za dobře odvedenou práci, nyní zbývá na spoření, nyní zbývá na zábavu* a vyskytl se i názor, že vyšší odměna pěstouna měla na rozpočet rodiny dopad minimální. V tomto případě by se mohlo opět jednat o srovnávání se zvyšováním cen zboží a služeb.

Se změnami v pěstounské péči došlo i ke **změnám při vyřizování dávek**. Zde nevidí většina dotázaných v nynějším způsobu organizace dávek žádný problém. Zbytečně komplikované či zatížené velkou administrativou vidí řízení o dávkách čtyři pěstounky. Problém v komunikaci s úřadem práce se sice nevyskytl ani u jedné z nich, ale současný status odměny pěstouna uvalil na úřady práce také povinnost zřídit účtárnu dávek pěstounské péče, která je mimo kontaktní pracoviště úřadů práce a tím se mnohé zkomplikovalo. Dle mé zkušenosti i názorů komunikačních partnerek by přítomnost pracovníků účtárny přímo v místě vyřizování dávek pěstounské péče usnadnila některá jednání v souvislosti s odměnou pěstouna. Dávka je nyní na stejné úrovni jako příjem ze závislé činnosti. Z deseti dotazovaných se tento typ změny zamlouval sedmi. Jako nedomyšlenou vidí **nynější formu odměny pěstouna** komunikační partnerka KP3. Namítá, že odměna se na něco jako příjem ze závislé činnosti považuje, na něco ne. Dle zákona je odměna pěstouna považována za příjem ze závislé činnosti pro účely zákonů upravujících daně z příjmu, pojistné na sociální zabezpečení, pojistné na úrazové pojištění a pojistné na všeobecné zdravotní pojištění (MPSV. 2013c). Pěstouni však poukazují, že např. pro přiznání bankovní půjčky většina bank odměnu pěstouna jako příjem neakceptuje. Zde by se ale dalo diskutovat o tom, zda se ze strany peněžních ústavů nejedná o pouhou neorientovanost v současné právní úpravě pěstounské péče. Jedna z příbuzenských pěstounek na otázku změn formy odměny pěstouna odpověděla, že vzhledem k tomu, že je již starobní důchodce, žádnou změnu nepocítí. Při dalším dotazování připouští výhodu snadnějšího uplatnění slevy na dani na svěřené dítě a nyní i (vzhledem ke změně v uplatňování slevy na poplatníka u starobních důchodců) na sebe jako na poplatníka. V souhrnu se tedy zkoumané změny, které byly předmětem dílčího cíle práce, jeví pro většinu dotazovaných dobré. Jedinou výjimku tvoří již zmiňovaný rozdíl výše odměny pěstouna osoby pečující a osoby v evidenci, kde jsou argumenty jak na straně těch, co s rozdílem souhlasí, tak i na straně nesouhlasících. Dále by si přesnější vymezení zasloužilo i postavení odměny pěstouna. Nyní je nepřehledné, pro jaké účely se jako příjem ze závislé činnosti uznává a pro jaké ne. Věřím, že v současné době, kdy již uplynul nějaký čas od zavedení změn v této oblasti, se budou některá slabá místa, která přinesla praxe, řešit.

6 ZÁVĚR

V této bakalářské práci jsem se věnovala vlivu nepojistných sociálních dávek na finanční situaci pěstounských rodin. Hlavním cílem bylo zjistit názory pěstounů na finanční pomoc prostřednictvím nepojistných sociálních dávek. Dílčí cíl se týkal nazírání pěstounů na změny v oblasti dávek pěstounské péče. Domnívám se, že vytyčené cíle práce byly naplněny.

K realizaci práce byla využita kvalitativní výzkumná strategie a jako výzkumný nástroj byla zvolena metoda dotazování, technika polostrukturovaného rozhovoru.

S ohledem na hlavní a dílčí výzkumnou otázku mohu shrnout, že dávky pěstounské péče i ostatní nepojistné dávky jsou využívány především v těch oblastech rodinného rozpočtu, na které mělo pěstounství největší dopad. Dávky tedy vhodně pokrývají zvýšené výdaje rodiny. Jedná se zde zejména o výdaje na běžné potřeby přijatých dětí, ale i na bydlení rodiny a zvýšené výdaje za dopravu, které též souvisí s výkonem pěstounské péče. U dílčí výzkumné otázky, která se týká vlivu pěstounství na pobírání dalších nepojistných sociálních dávek, stojí za pozornost pobírání rodičovského příspěvku, kdy většina z dotázaných pěstounů na přechodnou dobu šetří peníze budoucím pečovatelům o dítě tím, že si záměrně volí nižší částky rodičovského příspěvku. Tato praxe by mohla být i předmětem úvah k legislativnímu ošetření pobírání rodičovského příspěvku u pěstounů na přechodnou dobu.

V souvislosti s hlavním cílem práce bylo dále zjištěno, že spokojenost s výší dávek pěstounské péče mezi dotazovanými převažovala. Sporné se však zdá být rozdílné ohodnocení pěstounů dlouhodobých a přechodných. Domnívám se, že by bylo vhodné, aby se otázka velkého rozdílu částek stala předmětem diskuzí mezi odborníky a praktikujícími pěstouny.

Výzkum týkající se názorů pěstounů na změny v oblasti dávek pěstounské péče ukázal, že většinu změn dotazované pěstounky uvítaly. Slabším místem v organizačních změnách se zdá být odloučenost účtárny dávek pěstounské péče a vymezení odměny pěstouna jako příjmu ze závislé činnosti. Přímá komunikace s účtárnou by byla přínosem pro pěstouny a jistě i pro úředníky vyřizující dávky pěstounské péče, kteří

nyňí fungují jako zprostředkovatelé mezi vzdálenou úctárnou a pěstouny. Co se týká nynější formy pěstouna, zde podle zkušeností komunikačních partnerek chybí důkladnější vymezení, na jaké účely je odměna považována za běžný příjem a na jaké ne.

Od zavedení změn 1. 1. 2013 je pěstounská péče velmi diskutovanou oblastí. Mimo jiné se objevují obavy ze zneužívání dávek vyplácených pěstounům. Myslím, že u všech nepojistných dávek je určité riziko, že budou zneužity či nevhodně využity. Pěstounská péče je však tak specifická oblast v nepojistných dávkách, že by k ošetření případného zneužití mělo dojít již při výběru osob vhodných pro toto poslání a poté při následné kontrole orgánů sociálně – právní ochrany dětí a spolupracujících organizací.

7 SEZNAM INFORMAČNÍCH ZDROJŮ

- AMALTHEA. 2012. *Pro zájemce o pěstounskou péči*. Praha: Studio Press. 17 s. Dostupné z: http://www.amalthea.pardubice.cz/projekty/ostatni/nrp_systemova_zmena/nove%20formy%20pestounske%20pece_web.pdf
- ARNOLDOVÁ, Anna. 2000. *Vybrané kapitoly ze sociálního zabezpečení I.část*. Praha: Karolinum, 84 s. ISBN 80-246-0092-7.
- BECK, P.; HACAPERKOVÁ, D.; KRÁLOVÁ, J.; NIEDERLE, P. 2012. *Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky pro osoby se zdravotním postižením 2012*. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 447s. ISBN 978-80-7263-744-7.
- BOŤOVÁ, Antonie, et al. 2008. *Náhradní rodinná péče a transformace systému péče o ohrožené děti v České republice*. Brno: Triada-Poradenské centrum, 68 s. ISBN 978-80-254-3353-9.
- BŘESKÁ N. a kol. 2012. *Státní sociální podpora s komentářem a příklady*. Aktualizované vydání. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 223s. ISBN 978-80-7263-739-3.
- BUBLEOVÁ, Věduna, Jana FRANTÍKOVÁ a Lucie VRÁNOVÁ. 2011. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2011, 39 s. ISBN 978-80-87455-03-6.
- ČESKO. *Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., ze dne 6.2.1991, o přijetí Úmluvy o právech dítěte, v platném znění*
- ČESKO. *Zákon č.1 ze dne 16.12.1992, Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.*
- ČESKO. *Zákon č.89 ze dne 3. února 2012, občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.*
- ČESKO. *Zákon č.108 ze dne 14.3.2006, o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.*
- ČESKO. *Zákon č.111 ze dne 14.3.2006, o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů.*

- ČESKO. Zákon č.117 ze dne 26.5.1995, o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.
- ČESKO. Zákon č.329 ze dne 13.10.2011, o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením, ve znění pozdějších předpisů.
- ČESKO. Zákon č. 359 ze dne 9. prosince 1999, o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.
- ČESKO. Zákon č.586 ze dne 20.11.1992, o daních z příjmu, ve znění pozdějších předpisů.
- ČESKO. Vyhláška č.388 ze dne 29.11.2011, o provedení některých ustanovení zákona o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením, ve znění pozdějších předpisů.
- Důvodová zpráva k novele zákona 359/99 Sb. o sociálně právní ochraně dětí. *Pěstounská péče* [online]. Praha, 2012 [cit. 2015-01-15]. Dostupné z: <http://www.pestounska-pece.cz/content/duvodova-zprava-k-novele-zakona-35999-sb-o-socialne-pravni-ochrane-deti>
- HENDL, Jan. 1999. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum, 278 s., ISBN 80-246-0030-7.
- HENDL, Jan. 2005. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 408 s. ISBN 80-7367-040-2.
- HLEDÁME RODIČE.CZ. Já pěstoun: *Příručka pro zájemce o pěstounství* [online]. [b.r.]. Nadační fond J&T [cit. 2014-11-14]. Dostupné z: <http://www.hledamerodice.cz/download/prirucka-ja-pestoun.pdf>
- KONEČNÁ, Hana a Markéta SUDOVÁ. 2011. *Jak dál s pěstounskou péčí na přechodnou dobu?*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. 88 s. ISBN 978-80-87455-08-1.
- MACELA, Miloslav. 2013. *Sociálně právní ochrana dětí*. In: Sborník bulletinů centra zdravotně sociálních studií: Vybrané kapitoly ze zdravotní a sociální politiky. Praha: CEVRO Institut, 2013, s. 54. ISBN 978-80-87125-25-0.

- MACELA, Miloslav. 2014. Státní příspěvek na výkon pěstounské péče v praxi. *Veřejná správa online* [online]. Praha, © 2014 [cit. 2014-11-26]. Dostupné z: <http://denik.obce.cz/clanek.asp?id=6612283>
- MATĚJČEK, Zdeněk. 1994. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál. 98 s. ISBN 80-85282-83-6.
- MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR. 2013. Rodinné právo v novém občanském zákoníku. *Justice.cz* [online]. 10. 5. 2013 [cit. 2014-11-28]. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/user_upload/informacni_brozury/MS_brozura_rodinne_pravo.pdf
- MIOVSKÝ, Michal. 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
- MPSV. 2009. *Pěstounská péče na přechodnou dobu: Jak na pěstounskou péči na přechodnou dobu*. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. 4 s.
- MPSV. 2013a. Informace o postupech spojených s umístováním dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu. *MPSV.cz* [online]. Praha, 2013 [cit. 2015-01-15]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/14851/umistovani_deti_PPPD.pdf
- MPSV. 2013b Normativní instrukce č. 5/2013. *MPSV* [online]. 4. 2. 2013 [cit. 2014-11-28]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/14547/Normativni_instrukce_davky_PP_ke_dni_01_02_2013_s_cislem.pdf
- MPSV. 2013c. Odměna pěstouna ve vztahu k nemocenskému a důchodovému pojištění. *MPSV* [online]. Praha, 2013 [cit. 2015-01-15]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/14777/Odmena.pdf>
- MPSV. 2013d. Sociální reforma: Dávky pěstounské péče 2013. *MPSV* [online]. 2013 [cit. 2014-11-28]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/14866/davky_2013.pdf
- MPSV. 2013e. Příručka pro osoby se zdravotním postižením v roce 2014 *MPSV* [online]. 2013 [cit. 2014-11-28]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/16881/Prirucka_OZP.pdf

- MPSV. 2014a. Sociálně-právní ochrana dětí. *MPSV* [online]. Praha, © 2014 [cit.2014-11-24]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/7256>.
- MPSV. 2014b. Metodická informace k posuzování vzniku nároku na dávky pěstounské péče. *MPSV* [online]. Praha, © 2014 [cit.2014-11-24]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/17990/Metodicka_informace_davka.pdf
- MPSV. 2015a. Pomoc v hmotné nouzi 2015. *MPSV* [online]. Praha, © 2015 [cit.2015-01-24]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/5#pnz>
- MPSV. 2015b. Zdravotní postižení *MPSV* [online]. 2015 [cit. 2015-01-27]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/8#dsp>
- PLÍVOVÁ, Viktorie. 2010. Tisková zpráva: Počet dětí v pěstounské péči stoupá. *MPSV*. [online]. Praha, 24. 9. 2010 [cit. 2014-11-28]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/9528/24092010-opr.pdf>
- POLAND, Denis a Victor GROZE. 1993. *Effects of foster care placement on biological children in the home*. 1993, vol. 10, no. 2, p. 153-164. ISSN 0738-0151.
- SMOLÍKOVÁ, Veronika. 2014. *Tradice pěstounské péče v českých zemích*. Ostrava: KEY Publishing. 77s. ISBN 978-80-7418-218-1.
- SOBOTKOVÁ, Irena a Veronika OČENÁŠKOVÁ. 2014. *Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs.zkušenosti*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 198 s. ISBN 978-80-244-3821-4.
- Sociální dávky 2014. Odměna pěstouna 2014 [online]. 2014 [cit. 2014-11-28]. Dostupné z: <http://socialni-davky-2013.eu/odmena-pestouna-2013/>
- STRAUSS, Anselm a Juliet CORBINOVÁ. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert, 196 s. ISBN 80-85834-60-X.
- STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE. 2013. Co nového přináší novela zákona o sociálně - právní ochraně. *Náhradní rodina.cz* [online]. © 2013 [cit. 2015-02-14]. Dostupné z: http://www.nahradnirodina.cz/co_noveho_prinasi_novela_zakona_o_socialne_pravni_ochrane

- ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ et al. 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry*. Praha: Portál, 384 p. ISBN 978-80-7367-313-0.
- VANČÁKOVÁ, Martina. 2011. *Dítě jiného etnika v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. 32 s. ISBN 978-80-87455-05-0.
- VRÁNOVÁ, Lucie. 2011. *Sociálně-právní analýza přechodné pěstounské péče v České republice*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. 77 s. ISBN 978-80-87455-09-8.
- VÝZKUMNÝ ÚSTAV PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ A NÁRODNÍ CENTRUM SOCIÁLNÍCH STUDIÍ. 2013. *Analýza vývoje hmotné podpory rodin formou nepojistných sociálních dávek*. Praha. 229s. CZ.1.04/4.1.00/59.00064. Dostupné z: <http://www.ncss.cz/files/alchymie-def.pdf>

8 PŘÍLOHY

Příloha 1

Otázky k rozhovorům s komunikačními partnery

A) Vliv pěstounství na finanční situaci rodiny

1. Jak dlouho jste pěstounem?
2. Máte k pěstounské péči i jiné zaměstnání (výdělečnou činnost)? Pokud ne, byla situace před přijetím dítěte do pěstounské péče jiná?
3. Na které výdaje v rodinném rozpočtu má u Vás pěstounství největší dopad?
4. Pobíráte i jiné nepojistné sociální dávky než dávky pěstounské péče? (Přídavek na dítě, rodičovský příspěvek, příspěvek na bydlení, dávky hmotné nouze, dávky pro osoby zdravotně postižené)
5. Co si myslíte o nezapočítávání pěstounských dávek do příjmů ze závislé činnosti u dávek státní sociální podpory? Mělo u Vás vliv na pobírání těchto dávek?
6. Na jaký výdaj rodinného rozpočtu nepojistné dávky využíváte?
7. Jaký vliv mělo zvýšení odměny pěstouna na Váš rodinný rozpočet?

B) Změny v pěstounských dávkách od 1. 1. 2013.

1. Jaký názor máte na změnu formy odměny pěstouna ze sociální dávky na příjem ze závislé činnosti?
2. Vnímáte toto finanční ohodnocení pěstounství jako dostatečné?
3. Jaký názor máte na změny v organizaci při vyřizování pěstounských dávek? (odpočty na dani, hlášení změn zdravotní pojišťovny, komunikace s účetárnou pěstounských dávek ...)
4. Jaký názor máte na rozdíl výše odměny pěstouna pro dlouhodobé pěstouny a pěstouny na přechodnou dobu?